Philebos

Philebos
PHILEBOS

[sau Despre plăcere; dialog etic]

SOCRATE PROTARCHOS PHILEBOS

[11a]SOCRATE: Cercetează, aşadar, dragă Protarchos, ce teză urmează să preiei acum de la Philebos şi căreia dintre tezele mele urmează să i te împotriveşti, [11b]dacă ea nu ar fi rostită după gîndul tău. Voieşti să recapitulăm împreună pe fiecare dintre cele două?

PROTARCHOS: Bineînţeles.

SO. Philebos, de partea sa, susţine că pentru toate vieţuitoarele, desfătarea, plăcerea, fericita mulţumire şi toate cîte se asociază acestui gen reprezintă un bine. Noi însă ne împotrivim opiniei sale, afirmînd că nu acestea sînt binele, ci susţinem că a chibzui, a gîndi, a ţine minte, cît şi ceea ce se înrudeşte cu acestea — dreapta opinie, raţionamentele adevărate{1} — sînt mai [11c]bune şi mai de preţ decît plăcerea, pentru toate vieţuitoarele care sînt în stare să se împărtăşească din ele. Iar pentru toate aceste vieţuitoare care trăiesc şi vor trăi, în stare să se împărtăşească de aici, ele înseamnă, dintre toate, lucrul cel mai de folos. Oare, dragă Philebos, nu cam aşa ne exprimăm, eu de partea mea şi tu de partea ta?

PHILEBOS: Întru totul, Socrate.

SO. Preiei, deci, teza aceasta încredinţată ţie, Protarchos?

PRO. E neapărat să o preiau, căci frumosul nostru Philebos{2} s-a lăsat păgubaş.

SO. Trebuie, nu-i aşa, ca în legătură cu aceste teze să străbatem pînă la capăt drumul adevărului, în orice fel cu putinţă?

[11d]PRO. Trebuie.

SO. Bine, atunci, în plus, să cădem la învoială şi asupra punctului următor:

PRO. Care anume?

SO. Că fiecare dintre noi se va strădui să înfăţişeze acea condiţie şi dispoziţie a sufletului ce poate dărui tuturor oamenilor viaţa fericită. Nu-i aşa?

PRO. Aşa este.

SO. Aşadar, voi aveţi în vedere condiţia care dăruie desfătare; eu — pe cea de a cugeta.

PRO. Da.

SO. Dar ce-ar fi dacă vreo altă condiţie a sufletului s-ar vădi mai presus de acestea două? Oare dacă ea [11e]ar apărea mai mult înrudită cu plăcerea, n-am fi învinşi amîndoi de către viaţa care se ţine cu tărie de această condiţie, iar viaţa plăcerii nu cîştigă asupra [12a]vieţii bizuite pe cugetare?

PRO. Da.

SO. Dar dacă ea s-ar arăta mai înrudită cu cugetarea, nu cumva aceasta biruie plăcerea, iar plăcerea iese înfrîntă? Vă socotiţi de acord cu aceste precizări, sau cum altfel gîndiţi?

PRO. Eu aşa cred.

SO. Dar Philebos? Tu ce spui?

PHIL. Eu unul cred şi voi crede că plăcerea iese pe deplin biruitoare. Tu însuţi, Protarchos, o vei recunoaşte!

PRO. Numai că, după ce mi-ai cedat mie, Philebos, dreptul de a argumenta, tu nu mai poţi fi stăpîn pe acordul sau dezacordul faţă de opiniile lui Socrate.

[12b]PHIL. Adevărat. Mă spăl totuşi pe mîini de pîngărire{3} şi iau drept martor zeiţa însăşi!

PRO. Noi înşine, în aceste probleme, am dori să-ţi fim martori, atestînd că ai spus aceasta. Acum totuşi, Socrate, să încercăm să străbatem pînă la capăt tot ce urmează, laolaltă cu Philebos, dacă el încuviinţează sau orice ar vrea să facă!

SO. Trebuie să încercăm, pornind chiar de la zeiţa însăşi, despre care Philebos spune că e numită Afrodita, dar al cărei nume cel mai adevărat este Plăcerea.

PRO. Perfect.

[12c]SO. Am, dragă Protarchos, mereu o teamă ce nu este la măsura omenească faţă de numele zeilor, teamă ce întrece chiar cea mai mare spaimă{4}. Acum o voi numi pe Afrodita în felul în care îi este ei pe plac. În privinţa plăcerii însă, ştiu că ea e ceva variat{5} şi, cum spuneam, trebuie ca, pornind de la ea, să reflectăm şi să cercetăm ce fel de natură are. Căci, la auzul numelui ei simplu, ea pare a fi ceva unic; şi [12d]totuşi ea posedă forme diverse şi cumva lipsite de asemănare între ele. Priveşte: spunem că şi omul nesăbuit are parte de plăcere, dar şi cel cumpătat se bucură de cumpătarea sa, la fel ca şi cel lipsit de minte, plin de opinii şi de speranţe neroade, ,dar şi că cel care cugetă are parte de plăcerea cugetării. Iar dacă cineva ar declara că ambele tipuri de plăceri sînt asemănătoare, cum de nu s-ar înfăţişa el, pe drept, ca un nerod?

PRO. Aceste plăceri, Socrate, decurg din obiecte contrare, dar ele însele, în sine, nu sînt contrare. Fiindcă în ce fel nu ar fi plăcerea lucrul cel mai [12e]asemănător dintre toate cu plăcerea, adică cu sine însăşi?

SO. Desigur, şi culoarea este lucrul cel mai asemănător culorii, om admirabil! Căci luînd-o ca atare, nu vei avea nici o diferenţă în culoarea văzută ca un întreg. Şi totuşi, recunoaştem cu toţii că negrul se aşează faţă de alb ca faţă, de ceva diferit şi că el îi este cît se poate mai potrivnic. La fel şi forma faţă de formă: Prin gen ea este un întreg unic, dar, dintre [13a]părţile ei, unele sînt cît se poate mai potrivnice altora, iar altele se întîmplă să aibă nenumărate diferenţe. Şi vom afla încă multe, asemenea lucruri. Încît să nu dai crezare acestui raţionament care face ca realităţile cele mai potrivnice să ajungă una. Mă tem, deci, ca nu cumva să găsim unele plăceri opuse altor plăceri.

PRO. Poate că da. Dar în ce fel va căşuna aceasta tezei mele?

SO. Fiindcă — vom spune — deşi ele sînt neasemenea, tu le denumeşti cu numele celălalt — cel de bine, afirmînd că toate plăcerile sînt bune. Acum, desigur că nici un raţionament nu tăgăduieşte că lucrurile plăcute ar fi plăcute; dar majoritatea lor fiind rele, existînd însă printre ele şi unele bune, cum susţin [13b]eu, tu le declari totuşi pe toate bune, fiind, pe de-altă parte, de acord că ele sînt neasemenea, dacă cineva te-ar sili

printr-un raţionament să cazi la învoială. Atunci, ce natură identică cu sine, existînd deopotrivă în plăcerile rele şi în cele bune, te face să declari toate plăcerile ca fiind un bine?

PRO. Ce spui, Socrate? Socoţi că cineva, după ce a stabilit că plăcerea este binele, va încuviinţa şi va îndura afirmaţia ta că unele plăceri sînt bune, iar [13c]altele, diferite — rele?

SO. Şi totuşi nu vei spune că ele sînt neasemănătoare între ele, iar unele de-a dreptul potrivnice?

PRO. Nu, cel puţin în măsura în care ele toate sînt plăceri.

SO. Iarăşi sîntem purtaţi de acelaşi raţionament, dragă Protarchos: plăcerea nu diferă de plăcere, ci pe toate le vom declara asemănătoare; exemplele expuse adineaori nu ne vor răni cîtuşi de puţin; în schimb vom încerca să spunem şi vom spune ceea ce afirmă cei mai neghiobi dintre toţi şi cei mai neînvăţaţi cu [13d]raţionamentele.

PRO. La ce te referi?

SO. La aceea că eu, imitîndu-te şi apărîndu-mă, dacă îmi voi lua curajul să spun că cel mai neasemănător este faţă de cel mai neasemănător lucrul cel mai asemănător, voi putea exprima aceeaşi teză ca şi tine. Atunci însă ne vom înfăţişa mai neînvăţaţi decît s-ar cuveni, iar discuţia noastră, năruindu-se, se va duce pe pustii. În acest caz, să vîslim înapoi şi, aşezîndu-ne în încleştarea de la început{6}, poate vom şti să cădem la înţelegere între noi.

[13e]PRO. Spune în ce fel!

SO. Presupune-mă întrebat de către tine, Protarchos.

PRO. Întrebat ce anume?

SO. Fiind date cugetarea, ştiinţa, intelectul şi toate cîte eu le-am stabilit de la început ca fiind bune, dacă aş fi întrebat ce oare este binele, nu vor păţi ele acelaşi lucru ca şi raţionamentul tău?

PRO. Cum aşa?

SO. Toate ştiinţele vor apărea multiple şi unele dintre ele neasemenea între ele. Iar în împrejurarea că [14a]unele se arată chiar potrivnice, oare aş fi vrednic să mai stau acum de vorbă, dacă temîndu-mă de întîmplarea aceasta, aş pretinde că nici o ştiinţă nu este neasemenea cu vreo altă ştiinţă? Iar apoi, toată puterea noastră de a raţiona s-ar risipi, pierind precum o poveste{7} şi noi ne-am socoti salvaţi deşi ne-am agăţat de o absurditate.

PRO. Nu trebuie deloc să se întîmple una ca asta, în afară de faptul salvării. Mie însă îmi sînt pe plac deopotrivă teza mea şi a ta: fie plăcerile multiple şi neasemănătoare, fie şi ştiinţele multiple şi diferite!

[14b]SO. Să nu ascundem, Protarchos, totuşi diferenţa dintre teza mea şi a ta, ci, făcînd-o evidentă, să îndrăznim: poate că, fiind cîntărite opiniile noastre, ele vor arăta dacă plăcerea trebuie considerată a fi binele, ori cugetarea, ori vreun al treilea. Deocamdată însă să nu ne punem ambiţia ca să cîştige ceea ce eu propun sau ceea ce tu propui, ci trebuie ca, aliindu-ne cu ceea ce-i mai adevărat, să dăm astfel împreună lupta{8}.

PRO. Trebuie desigur.

[14c]SO. Punîndu-ne atunci de acord, să întărim încă mai mult următoarea idee:

PRO. Care anume?

SO. Cea care dă de lucru tuturor oamenilor, de voie şi de nevoie uneori, cum este în cazul unora dintre ei.

PRO. Exprimă-te mai limpede!

SO. Vorbesc despre problema sosită chiar acum, uluitoare cumva prin firea ei: căci e uluitor de spus că multiplul este unu şi unul multiplu şi este uşor de combătut cel care ar susţine oricare dintre aceste afirmaţii.

PRO. Te referi la aceea că cineva poate afirma că eu, Protarchos, deşi sînt unul prin fire, sînt în fapt [14d]mai mulţi care se opun între ei? S-ar susţine astfel că eu, unul şi acelaşi, sînt deopotrivă mare şi mic, greu şi uşor şi nenumărate altele de acelaşi tip.

SO. Te-ai referit, Protarchos dragă, la acele minunăţii devenite deja un bun comun în legătură cu unul şi multiplul, despre care toată lumea, ca să spunem aşa, s-a învoit că trebuie lăsate în pace şi că ele sînt copilăreşti, facile şi punînd piedici în faţa raţionamentelor. De asemenea, nici următoarele situaţii nu trebuie luate în discuţie: anume, cînd cineva, distingînd [14e]cu mintea membrele şi părţile unui lucru şi acceptînd că toate acestea formează o unitate, ar putea apoi să obiecteze, bătîndu-şi chiar joc, cum că a fost silit să afirme prăpăstii, anume că unul este multiplu şi nelimitat, iar multiplul este doar unu{9}.

PRO. Dar tu ce altfel de minunăţii referitoare la acelaşi subiect şi nedevenite deja un bun comun ai în vedere?

[15a]SO. Atunci cînd cineva, copile, ar postula existenţa unului, nu în tabăra celor ce se nasc şi pier, aşa cum am făcut noi adineaori. În acest caz s-a acceptat, cum spuneam, că un atare „unu” nu trebuie pus la îndoială. Dar cînd cineva ar căuta să postuleze existenţa „Omului unu”, a „Boului unu”, a „Frumosului unu”, a „Binelui unu”, în legătură cu aceste unităţi şi cu asemenea realităţi, multă trudă însoţită, de efortul de diviziune conduce la controversă{10}.

PRO. Cum anume?

[15b]SO. Problema este, mai întîi, dacă trebuie concepută ca reală cu adevărat existenţa unor astfel de unităţi. Apoi în ce fel trebuie presupus: fiecare unitate, fiind ea mereu una şi aceeaşi,

fără să accepte naştere sau pieire, fiind în totalitate şi în chipul cel mai stabil una, cînd ea ajunge apoi în lucrurile multiple şi în cele nelimitate, trebuie oare socotit că ea se împrăştie şi devine o multiplicitate? Sau ea ajunge acolo în întregul ei, despărţită de ea însăşi, ceea ce ar părea, dintre toate, situaţia cea mai imposibilă, anume ca una şi aceeaşi entitate să ajungă concomitent în unu şi în multiplu. Acestea sînt problemele legate de unu şi multiplu şi nu acelea la care te refereai, dragă [15c]Protarchos — probleme producătoare de grozave încurcături, dacă nu au fost bine rezolvate; dar dacă, dimpotrivă, ele sînt bine rezolvate, se deschide înainte o cale liberă{11}.

PRO. Trebuie, prin urmare, să ne străduim mai întîi cu această chestiune acum?

SO. Aşa aş zice.

PRO. Socoteşte-ne atunci pe toţi cei de faţă de acord cu această cercetare. Poate însă că cel mai bine, în momentul de faţă, este să nu-l stîrnim cu întrebări pe Philebos, care e temeinic aşezat pe poziţia lui{12}.

[15d]SO. Fie. De unde însă s-ar putea porni lupta aceasta mare şi plină de varietate privind chestiunile controversate? Oare nu din punctul următor?

PRO. De unde?

SO. Spun că felul nostru de a vorbi şi de a gîndi, care identifică unul şi multiplul se regăseşte pretutindeni, în tot ceea ce se spune şi s-a spus dintotdeauna, acum şi de demult. Şi nu se poate crede că acest fel îşi va conteni cîndva prezenţa, nici că el ar fi apărut acum, ci el este aşa cum este, pe cît îmi pare, o afecţiune fără moarte şi fără bătrîneţe. Iar de fiecare [15e]dată cînd vreun tînăr, gustînd pentru întîia oară din felul acesta, bucurîndu-se de parcă ar fi găsit o comoară de înţelepciune, intră în delir de plăcere şi, bucuros, scoate din matcă orice argument, ba înfăşurînd şi confundînd totul în unu, ba iarăşi desfăcînd şi îmbucăţind totul. El cel dintîi, mai mult decît pe oricine altul se pune în încurcătură, apoi îl pune în [16a]încurcătură mereu pe cel din preajmă, fie el mai tînăr, mai în vîrstă sau de aceeaşi vîrstă, necruţîndu-şi nici tatăl, nici mama şi nici vreun alt ascultător, puţin lipsind să nu facă acelaşi lucru şi cu restul vieţuitoarelor, nu numai cu oamenii, de vreme ce nici pe vreun neştiutor de greacă nu l-ar cruţa, numai de şi-ar

afla vreun tălmaci!{13}

PRO. Socrate, oare nu vezi tu mulţimea noastră, tinereţea noastră şi nu te temi că vom sări asupră-ţi, cu Philebos cu tot dacă ne arunci ocări? Totuşi — căci pricepem ce spui — dacă există vreun chip şi vreun mijloc ca această tulburare să părăsească în linişte raţionamentele şi pentru ca să fie găsită o cale mai [16b]frumoasă decît cea de pînă acum pentru rezolvarea problemei noastre, tu dă-ţi silinţa, iar noi te vom urma după putinţă. Căci nu-i neînsemnată problema de faţă, o Socrate!

SO. Deloc nu-i astfel, copii{14}, cum vă numeşte Philebos. Şi totuşi nu există şi n-ar putea exista o cale mai frumoasă decît cea pe care eu dintotdeauna o îndrăgesc, dar care, de multe ori fugind de mine, m-a lăsat singur şi la ananghie{15}.

PRO. Care este această cale? Spune-ne-o numai!

[16c]SO. A o spune nu este prea greu, dar a te sluji de ea e greu de nespus. Tot ceea ce vreodată a fost făurit ca ţinînd de vreo artă, pe această cale a ieşit la lumină. Priveşte, dar, la ce mă refer:

PRO. Spune!

SO. Este vorba, precum mie cel puţin mi se înfăţişează, de un dar zeiesc pentru oameni. El a fost zvîrlit din sălaşul zeilor prin mijlocirea vreunui Prometeu laolaltă cu un foc de o măreaţă strălucire. Iar cei vechi, fiind mai vrednici şi locuind mai aproape de zei decît noi, au transmis această revelaţie, anume că cele considerate a exista de-a pururea constau din unu şi din multiplicitate şi că ele posedă limita şi [16d]nelimitatul crescute prin fire laolaltă în ele. Astfel fiind rostuite aceste entităţi, trebuie deci ca noi să stabilim şi să căutăm de fiecare dată o singură Idee în legătură cu orice — căci o vom afla acolo şezînd; iar dacă o înţelegem să căutăm dacă în urma acestei unice idei nu mai sînt cumva două, sau, dacă este cazul — trei, ori alt număr şi la fel să procedăm cu fiecare unu dintre acestea, pînă ce unul de la început ar fi văzut nu doar ca unu, ca multiplicitate şi ca nelimitat, ci şi ca o mulţime determinată numeric{16}. Iar Ideea nelimitatului nu trebuie raportată la multitudine, pînă ce nu s-ar vedea întreg numărul acestei multitudini [16e]situat între nelimitat şi unu. De abia atunci, după ce fiecare unu a fost aşezat astfel în raport cu nelimitatul, putem să-i dăm pace. Iar zeii, cum spuneam, ne-au lăsat în acest fel, prin tradiţie, să cercetăm, să învăţăm noi înşine şi să-i învăţăm şi pe alţii în acest [17a]fel. Dar „înţelepţii” de azi îl obţin pe unu oricînd s-ar brodi, ba mai pripit, ba mai alene{17} decît se cade. Iar după unu, obţin de îndată nelimitatul, pe cîtă vreme intermediarele le scapă; ci, prin aceasta chiar, se face deosebirea dintre felul dialectic şi sfada curată, în chipul în care cuvîntăm unii cu alţii.

PRO. Cîte ceva din ceea ce spui, Socrate, cred că înţeleg, dar mai sînt aspecte asupra cărora am nevoie de o lămurire mai bună.

SO. Ceea ce spun, dragă Protarchos, se regăseşte cu claritate în cazul literelor şi poţi înţelege [17b]chestiunea pe exemple cunoscute din învăţătura ce ai primit.

PRO. În ce fel?

SO. Emisia noastră vocală este atît una, cît şi nelimitată{18} în dimensiunea ei la toţi oamenii şi la fiecare în parte.

PRO. Ei bine?

SO. Or, prin nici unul dintre următoarele două aspecte ale ei nu o pricepem încă: nici atunci cînd îi cunoaştem nelimitatul, nici atunci cînd îi cunoaştem unul. Ci aceasta se întîmplă doar atunci cînd îi cunoaştem cantitatea şi calitatea; acestea ne fac pe fiecare dintre noi un om priceput în ale gramaticii.

PRO. Foarte adevărat.

SO. La fel şi cu ceea ce ne poate face pricepuţi la muzică.

PRO. Adică cum?

[17c]SO. Emisia vocală proprie acestei arte este, în sine, una.

PRO. Cum de nu?

SO. Mai întîi însă să stabilim existenţa a două calităţi: gravul şi acutul şi, de asemenea, ca o a treia, tonul identic. Sau altfel?

PRO. Ba aşa.

SO. Desigur însă că n-ai putea să te pricepi la muzică, dispunînd doar de aceste cunoştinţe, dar dacă nu le-ai avea, ca să spunem aşa, chiar că n-ai fi bun de nimic.

PRO. De nimic, fireşte.

[17d]SO. Dar, prietene, după ce ai lua seama la dimensiunea numerabilă a intervalelor dintre acut şi grav, cît şi la felul acestora, ca şi la notele pe care ele le limitează — lucruri pe care, înţelegîndu-le, cei vechi ne-au lăsat nouă prin tradiţie să le numim „armonii” — după ce ai vedea şi în mişcările trupului alte asemenea reacţii, care, măsurate prin numere, trebuie numite, se spune, „metri” şi „ritmuri” şi gîndindu-te [17e]că astfel trebuie procedat cu orice unu şi multiplu — deci cînd le-ai luat pe toate în acest fel atunci ai devenit ştiutor. De asemenea, atunci cînd ai pricepe la fel, în urma cercetării, orice unu, oricare ar fi el, iată-te devenit priceput în acel domeniu. Dar lipsa de limită a lucrurilor, ori cea aflată în lucrurile studiate, te face întotdeauna să fii tare limitat în a cugeta{19}, te face să te pierzi în marele număr al nepricepuţilor{20}, ca unul ce nu s-a uitat niciodată cu atenţie la vreun număr imanent lucrurilor.

PRO. Mi se pare, Philebos, că Socrate a grăit minunat!

[18a]PHIL. Şi mie. Dar ce legătură are această cuvîntare cu problema noastră şi ce urmăreşte ea?

SO. Întrebarea lui Philebos este, Protarchos, îndreptăţită.

PRO. Chiar aşa. Răspunde-i deci!

SO. Voi face aceasta după ce voi mai zăbovi puţin la analiza acestor chestiuni. După cum, dacă s-ar lua vreun unu, oricare ar fi el, spuneam că nu trebuie sărit de îndată cu privirea la natura nelimitatului, ci trebuie avut în vedere un anumit număr, tot la fel, invers, cînd cineva ar fi nevoit să conceapă mai întîi [18b]nelimitatul, el nu trebuie să-şi îndrepte de îndată privirea către unu, ci doar spre un anumit număr, ce posedă o mărime anumită, şi doar la sfîrşit să ajungă la unu, obţinut pe seama tuturor elementelor. Dar să reluăm exemplul cu literele.

PRO. În ce fel?

SO. După ce, fie vreun zeu, fie vreun om divin — în Egipt se spune că un anume Theuth{21} a fost acela — a reflectat cel dintîi asupra emisiei vocale ca nelimitată, el a cugetat, pentru început, asupra vocalelor aflate în acest nelimitat, ca nefiind ele unu, ci mai [18c]multe; apoi a deosebit alte emisii vocale, lipsite de sunet dar producînd un zgomot şi avînd şi ele un număr. În sfîrşit, a stabilit existenţa şi celui de-al treilea tip de litere, numite azi „mute”{22}. După aceea, el le-a divizat pe cele „mute” şi lipsite de zgomot, una cîte una pînă la capăt, la fel procedînd şi cu vocalele şi cu cele intermediare, pînă ce, cunoscînd numărul lor, dădu numele de „elemente” fiecăruia în parte şi tuturor în ansamblu. Observînd apoi că nimeni dintre noi nu ar putea înţelege un singur element, în sine, în absenţa tuturor, concepînd această legătură dintre [18d]elemente ca fiind una şi făcînd totul să fie unu, a declarat astfel existenţa unei arte unice, răspunzătoare cu aceste treburi pe care a numit-o gramatică.

PHIL. Pe acestea, Protarchos, le-am înţeles încă şi mai limpede decît pe celelalte, în raporturile lor reciproce. Dar esenţa problemei acum, la fel ca şi puţin mai înainte, a rămas neatinsă.

SO. Adică, Philebos, întrebi care este legătura dintre aceste spuse şi problema noastră?

PHIL. Da, este vorba despre ceea ce, încă de demult căutăm eu şi cu Protarchos.

SO. În fapt, voi căutaţi, cum spui, încă de demult, [18e]ceea ce aveţi deja la îndemînă.

PHIL. Cum aşa?

SO. Oare problema de la început nu era care din două trebuie aleasă: cugetarea sau plăcerea?

PHIL. Cum de nu?

SO. Or, noi afirmăm că fiecare dintre ele este un unu.

PHIL. Chiar aşa.

SO. Însă raţionamentul de dinainte cere de la noi să ştim următoarele: în ce fel fiecare dintre cele două este, deopotrivă, şi Unu şi Multiplicitate şi în ce fel [19a]ea devine nelimitată, dar nu deîndată, ci fiecare din cele două dobîndeşte un anumit număr înainte de a deveni nelimitată?

PRO. Philebos, nu este de dispreţuit întrebarea pe care ne-a aruncat-o Socrate după ce, nu ştiu în ce fel, ne-a dus roată. Şi vezi cine dintre noi va răspunde întrebării puse acum. Probabil că ar fi cam de rîs ca eu, după ce am împlinit rolul de moştenitor al dreptului la replică, să-ţi încredinţez iarăşi ţie acest rol, deoarece sînt incapabil să răspund la ce s-a întrebat [19b]acum. Dar cred că este cu mult mai de rîs ca nici unul dintre noi să nu fie capabil. Ia vezi ce să facem! Eu cred că Socrate ne întreabă acum dacă există sau nu tipuri ale plăcerii{23}, cîte sînt şi în ce fel sînt. Acelaşi lucru iarăşi şi în privinţa cugetării.

SO. Spui ceva cît se poate de adevărat, fecior al lui Kallias. Căci dacă nu vom putea face această operaţie pentru orice unu, asemănător sau identic, dar şi contrar, aşa cum ne-a indicat raţionamentul de faţă, nimeni dintre noi n-ar putea să se arate vrednic de ceva bun vreodată.

[19c]PRO. Într-adevăr, Socrate, aşa s-ar părea că stau lucrurile. Însă, desigur, e bine pentru omul cu minte a avea cunoaşterea tuturor lucrurilor, dar se pare că nu stă rău, în al

doilea rînd{24}, nici cel ce ştie ce se petrece cu el însuşi. De ce spun asta? Iată, îţi voi lămuri: tu, Socrate, ne-ai dăruit nouă tuturor compania ta, cît şi pe tine însuţi, spre a analiza care este lucrul cel mai de preţ dintre cele omeneşti. Philebos a susţinut că acesta stă în plăcere, în fericita mulţumire, în bucurie şi în toate cîte sînt asemănătoare acestora; tu ai replicat susţinînd că nu acestea sînt binele, ci acelea pe care de multe ori ni le reamintim [19d]de bunăvoie şi îndreptăţit, pentru ca, fiind aşezate alături în memorie, să poată fi puse la probă. Tu afirmi că binele care urmează să fie declarat mai bun decît plăcerea este intelectul, ştiinţa, înţelegerea, arta şi toate cîte sînt înrudite cu ele şi că acestea trebuie dobîndite şi nu celelalte. Ambele teze fiind însă subiect de controversă, noi te-am ameninţat în joacă că nu îţi vom da drumul acasă, înainte de se va ivi un [19e]sfîrşit cuvenit al raţionamentelor analizate. Tu ai primit şi ni te-ai dăruit nouă, iar noi susţinem, cum spun copiii, că „darul făcut e bun făcut”. Încetează deci cu felul acesta de a te împotrivi mersului discuţiei.

SO. La ce te referi?

[20a]PRO. Mă refer la aceea că ne încurci şi ne pui întrebări pentru care, în momentul de faţă, nu am şti să găsim un răspuns. Căci să nu socotim că sfîrşitul acestor discuţii de acum este încurcătura în care ne găsim noi toţi, ci, dacă noi nu putem să ieşim din ea, ţie îţi rămîne aceasta de făcut, de vreme ce ai făgăduit. Prin urmare, chibzuieşte tu singur dacă speciile plăcerii şi ale ştiinţei trebuie divizate, sau dacă diviziunea trebuie lăsată deoparte, dacă eşti cumva în stare să procedezi în alt fel şi binevoieşti să lămureşti problemele care ne frămîntă.

[20b]SO. E clar că eu unul nu trebuie să mă mai aştept la ceva îngrozitor, de vreme ce tu vorbeşti astfel. Căci spusa ta „dacă binevoieşti” desface orice teamă în legătură cu orice problemă. Pe deasupra, mi se pare că vreun zeu{25} ne-a dat o anumită amintire a...

PRO. A ce şi în ce fel?

SO. Am auzit cîndva spunîndu-se în vis sau aievea şi mă gîndesc acum, în privinţa plăcerii şi a cugetării, că nici una dintre ele nu reprezintă binele, ci un al treilea, diferit şi mai bun decît ambele{26}. Iar dacă acest ceva mi s-ar putea înfăţişa acum limpede, s-a dus [20c]biruinţa plăcerii. Căci binele nu ar mai putea fi identic cu ea. Sau cum altfel?

PRO. Chiar aşa.

SO. Cît despre speciile plăcerii, după părerea mea, nu vom mai avea nevoie să le divizăm{27}. Dar aceasta se va vedea mai clar în continuare.

PRO. Minunată spusă, dar şi împlineşte-o întocmai!

SO. Mai întîi însă, să mai cădem de acord asupra unor fleacuri.

PRO. Care anume?

[20d]SO. Dacă este necesar ca partea binelui să stea în desăvîrşire sau în nedesăvîrşire?

PRO. În cea mai mare desăvîrşire cu putinţă, Socrate.

SO. Dar ce spui? Binele îşi este sieşi suficient?

PRO. Cum de nu? Doar prin aceasta el se deosebeşte de toate cele!

SO. În legătură cu binele trebuie afirmat: orice fiinţă care îl cunoaşte, îl vînează şi năzuieşte la el, voind să-l prindă şi să-l dobîndească, fără să se sinchisească de celelalte lucruri în afara celor săvîrşite laolaltă cu ceea ce este bine{28}.

PRO. Nu se poate nimic obiecta acestor spuse.

[20e]SO. Să cercetăm şi să judecăm atît viaţa plăcerii cît şi cea a cugetării, privindu-le izolat.

PRO. Cum aşa?

SO. Să nu existe în viaţa de plăcere chibzuinţă, nici plăcere în viaţa bizuită pe chibzuinţă. Căci este necesar ca, dacă una dintre ele este binele, ea să nu mai aibă nevoie de nimic. Fiindcă dacă vreuna dintre ele ar apărea ca avînd nevoie de ceva, ea nu mai [21a]poate fi pentru noi binele.

PRO. Cum ar mai putea fi?

SO. Să facem încercarea chiar asupră-ţi?

PRO. Bucuros.

SO. Răspunde, deci!

PRO. Vorbeşte!

SO. Ai primi oare, Protarchos, să trăieşti toată viaţa avînd parte de cele mai mari plăceri?

PRO. Cum să nu!

[21b]SO. Dar oare ai socoti că mai ai nevoie de ceva, dacă ai poseda plăcerea pe de-a întregul?

PRO. De nimic.

SO. Dar ia vezi: nu cumva ar fi nevoie întrucîtva şi de cugetare, de gîndire, de socotinţă şi de toate cele înfrăţite cu

acestea?

PRO. De ce? Aş avea totul, avînd plăcerea.

SO. Oare însă, trăind mereu astfel, te-ai putea bucura de-a lungul întregii vieţi de cele mai mari plăceri?

PRO. De ce nu?

SO. Dar neposedînd intelect, memorie, ştiinţă şi dreaptă opinie, mai întîi este necesar să ignori dacă te bucuri sau nu, fiind tu gol de orice cugetare.

PRO. E necesar.

[21c]SO. La fel, neposedînd memorie, e necesar să nu ţii minte nici că te-ai bucurat cîndva, nerămînînd nici o amintire a plăcerii care se scurge în fiecare moment. Iar neavînd nici opinie adevărată, tu, cel care te bucuri, nu poţi crede că te bucuri, şi fiind lipsit de judecată, nu poţi gîndi că în viitor vei avea bucurii. Trăieşti aşadar, nu o viaţă de om, ci de burete de mare sau de vreun alt soi de vieţuitoare din cele care [21d]trăiesc în cochilii. Aşa stau lucrurile, sau putem cumva să le gîndim diferit?

PRO. Cum altfel?

SO. Atunci e de ales de către noi o atare viaţă?

PRO. Discursul acesta, Socrate, m-a făcut să ameţesc de-a binelea!

SO. Dar să nu ne lăsăm păgubaşi, ci să privim şi viaţa intelectului.

PRO. În ce fel o vezi?

SO. Este vorba despre viaţa unuia dintre noi care [21e]ar primi să trăiască posedînd cugetare, intelect, ştiinţă şi memorie desăvîrşită pentru toate cele, nepărtaş fiind însă la plăcere, nici mare, nici mică, nepărtaş fiind şi la suferinţă, ci ar fi întru totul neatins de asemenea afecte.

PRO. Nici una dintre vieţi, o Socrate, nu mi se pare vrednică de a fi aleasă nici de către mine, nici de către altcineva, pe cît cred.

[22a]SO. Dar ce spui, Protarchos, despre viaţa ce le reuneşte pe cele două, compusă fiind din ambele?

PRO. Vorbeşti despre cea compusă din plăcere, dar şi din cugetare?

SO. Da, despre una ca aceasta vorbesc.

PRO. Oricine, fireşte, o va prefera pe cea compusă oricăreia dintre cele două, oricine, deci, nu unul da şi altul ba!

SO. Înţelegem acum ce se întîmplă în urma acestor

raţionamente?

PRO. Întru totul: au fost stabilite trei vieţi, dintre care nici una din primele două nu este suficientă, nici [22b]preferabilă pentru vreun om sau vreo vieţuitoare.

SO. Nu este atunci limpede că nici una dintre aceste vieţi nu conţine binele? Căci ea ar fi trebuit să fie atunci suficientă şi vrednică de ales pentru toate plantele şi animalele cărora le este cu putinţă să-şi trăiască viaţa lor. Iar dacă vreunul dintre voi ar alege altfel, el ar alege împotriva firii lucrului cu adevărat vrednic de a fi ales, procedînd fără voie, din neştiinţă, ori silit de vreo altă circumstanţă nefericită.

PRO. Se pare că într-adevăr aşa stau lucrurile.

[22c]SO. Că pe zeiţa lui Philebos nu trebuie să ne-o reprezentăm ca fiind tot una cu binele, mi se pare a se fi arătat îndestulător.

PHIL. Dar nici intelectul tău, Socrate, nu este binele, căci şi împotriva lui sînt valabile aceleaşi obiecţii.

SO. Împotriva intelectului meu{29}, cel puţin, cu siguranţă că sînt! Dar cred că nu şi împotriva intelectului adevărat şi divin, ci, în ce-l priveşte, lucrurile stau diferit. Nu pun însă la îndoială că intelectului nu-i revine premiul câştigătorului în cazul vieţii celei de obşte. Dar, în atribuirea premiului al doilea ar [22d]trebui văzut ce vom face. Căci am putea lesne ţine drept cauză pentru această viaţă de obşte, eu, de partea mea intelectul, iar Philebos, de partea lui — plăcerea; desigur că, astfel, nici una dintre cele două însuşiri n-ar fi binele, dar s-ar putea uşor concepe că una dintre ele ar putea fi cauza binelui. Cu această perspectivă, aş lupta cu o forţă încă şi mai mare împotriva lui Philebos, afirmînd că, în această viaţă mixtă, oricare ar fi lucrul pe care, dacă îl posedă, o atare viaţă devine deopotrivă preferabilă şi bună, acel lucru e mai [22e]înrudit şi mai asemănător cu intelectul decît cu plăcerea şi, potrivit acestui raţionament, nu s-ar putea da plăcerii nici premiul întîi, nici cel de-al doilea, dacă e să vorbim pe drept. Ba chiar, ea nu ajunge nici la cel de-al treilea, dacă e cazul ca voi să vă încredeţi în intelectul meu.

PRO. Îmi pare, Socrate, că plăcerea a căzut acum de-a binelea, izbită parcă de cuvintele acestea. Căci [23a]ea lupta să dobîndească premiul victoriei. În privinţa intelectului, trebuie spus că el nu ar putea, cu chibzuinţă, să revendice premiul întîi, căci ar păţi acelaşi lucru. Lipsită însă şi de premiul al doilea, plăcerea ar cădea într-o totală dizgraţie în ochii iubitorilor săi. Căci nici pentru aceştia ea nu s-ar mai înfăţişa frumoasă ca înainte.

SO. Bun şi? Nu-i mai bine atunci să-i dăm pace, fără ca, supunînd-o celui mai precis examen şi respingînd-o, să o mîhnim?

PRO. Prostii, Socrate!

SO. Adică am rostit ceva cu neputinţă, afirmînd că [23b] „plăcerea s-ar putea mîhni”?

PRO. Nu numai din această pricină, ci şi fiindcă ignori că nimeni dintre noi nu te va lăsa să pleci înainte de a străbate pînă la capăt aceste probleme.

SO. Vai de mine, Protarchos, ce mult a rămas de vorbit, chiar

dacă n-a fost prea simplu nici ce s-a vorbit pînă acum! Mi se pare însă că, spre a ajunge să atribuim premiul doi intelectului, este nevoie de o altă metodă{30} şi trebuie să ai altfel de săgeţi decît raţionamentele dinainte. Poate însă că unele sînt identice. Nu aşa trebuie să facem?

PRO. Cum de nu?

[23c]SO. Să căutăm, aşadar, a băga de seamă atunci cînd aşezăm principiul noului raţionament.

PRO. Care ar fi acest principiu?

SO. Tot ceea ce este în fapt în lume ar trebui divizat în două categorii, sau mai bine, dacă voieşti, în trei.

PRO. Ar trebui să lămureşti potrivit cu ce criteriu.

SO. Să luăm seama la anumită aspecte ale discuţiei de pînă acum.

PRO. Şi anume?

SO. Am afirmat că zeul a arătat pentru cele-ce-sînt atît existenţa nelimitatului, cît şi cea a limitei?

PRO. Chiar aşa.

SO. Să considerăm, deci, aceste două specii şi apoi pe cea de-a treia, alcătuită din amestecul ambelor... [23d]Însă îmi pare că sînt destul de ridicol atunci cînd divid şi enumăr lucrurile după specii.

PRO. Ce spui, prea-bunule?

SO. Cred că am nevoie şi de al patrulea gen.

PRO. Acela fiind care? Spune!

SO. Am nevoie de cauza combinaţiei primelor două între ele. Deci, alături de cele trei genuri, ia-l pe acesta ca pe al patrulea.

PRO. Oare nu ai avea nevoie şi de un al cincilea care să poată să le distingă?

SO. S-ar putea. Nu cred totuşi, deocamdată. Dacă [23e]însă va fi nevoie, mă vei ierta că mă pun să caut şi un al cincilea gen{31}.

PRO. Bun, şi acum?

SO. Mai întîi, despărţindu-le pe primele trei din cele patru şi văzînd două din ele îmbucătăţite şi desfăcute fiecare într-o multiplicitate, apoi iarăşi adunîndu-le la unu, să încercăm a gîndi cumva pe fiecare ca fiind şi unu şi multiplu.

PRO. Dacă mi-ai vorbi încă mai clar despre fiecare gen în parte, te-aş urma cu plăcere.

[24a]SO. Afirm, aşadar, că cele două entităţi pe care le stabilesc, sînt acestea: cea care posedă nelimitatul şi cea care posedă limita. Şi voi încerca să arăt că, într-un fel, nelimitatul este multiplu. Cît despre genul posedînd limită, să ne mai aştepte!

PRO. Să aştepte.

SO. Cercetează, deci: Ceea ce îţi cer să examinezi este dificil şi controversabil şi totuşi examinează. Mai întîi aruncă-ţi privirea asupra „mai caldului” şi „mai recelui” şi vezi dacă ai putea concepe aici o limită, sau dacă nu cumva, de vreme ce plusul şi minusul locuiesc în genurile respective, ele nu ar îngădui, atîta [24b]vreme cît ar locui acolo, să apară vreun capăt. Căci odată sosind sfîrşitul, ele însele şi-ar găsi sfîrşitul.

PRO. Foarte adevărat ce spui.

SO. Afirmăm aşadar că plusul şi minusul există veşnic în „mai cald” şi în „mai rece”.

PRO. Desigur.

SO. Deci raţionamentul ne arată că acestea două nu au niciodată capăt. Or, capăt neavînd, ele sînt cu totul nelimitate.

PRO. Susţin aceasta cu toată puterea, Socrate.

SO. Bine grăit, dragă Protarchos, căci mi-ai [24c]amintit că şi „puternicul” pe care l-ai sugerat acum, ca şi „blîndul” au aceeaşi capacitate ca şi plusul şi minusul. Fiindcă oriunde s-ar ivi, ele nu îngăduie să existe o cantitate determinată, ci, în orice acţiune, produc mereu un „mai puternic” faţă de un „mai liniştit” şi invers şi, dînd naştere plusului şi minusului, fac să dispară cantitatea determinată. Deoarece, aşa cum s-a spus adineaori, dacă ele nu ar face să dispară cantitatea determinată, ci i-ar îngădui acesteia, ca şi măsurii să existe în lăcaşul plusului, al minusului, al puternicului şi al blîndului, acestea s-ar duce din [24d]locul în care stăteau. Căci nu ar mai putea exista „mai cald” şi „mai rece”, dacă ele ar accepta cantitatea determinată. Într-adevăr, „mai caldul” şi „mai recele” sporesc mereu, în timp ce cantitatea e staţionară şi, dacă ar spori, înseamnă că va fi încetat să mai existe. Potrivit cu acest raţionament, „mai caldul”, ca şi contrariul său s-ar arăta deci nelimitate{32}.

PRO. Aşa se pare, Socrate; nu este totuşi lesne de urmărit ceea ce ai spus. Dar după ce aceste spuse vor fi de mai multe ori repetate, poate că cel ce întreabă şi cel întrebat se vor putea pune de acord în [24e]chip îndestulător.

SO. Grăieşti bine şi trebuie încercat să facem astfel. Acum însă, priveşte dacă vom accepta acest indiciu al naturii nelimitatului, pentru ca să nu trebuiască să ne lungim, stabilind toate aspectele:

PRO. Ce fel de indiciu?

SO. Acele entităţi, care devin „mai mult” şi „mai puţin”, care

pot primi puternicul şi blîndul şi [25a]preamultul — deci cîte sînt astfel, trebuie înţelese ca aparţinînd genului nelimitatului, văzut ca o unitate. Şi cum spuneam, potrivit cu raţionamentul anterior, cele ce au fost divizate şi împărţite trebuie, fiind aduse laolaltă după putinţă, să fie desemnate printr-o unică natură — dacă îţi aminteşti.

PRO. Îmi amintesc.

SO. Iar cele ce nu ar accepta aceasta, ci contrariul — mai întîi egalul şi egalitatea, apoi, după egal, dublul şi orice ar fi număr în raport cu număr sau măsură în raport cu măsură — dacă pe toate acestea le-am asocia [25b]limitei, ar apărea că procedăm bine. Sau cum vezi tu lucrurile?

PRO. E minunat, Socrate.

SO. Perfect. Dar ce idee să ne facem despre al treilea gen, cel compus din acestea două?

PRO. E cazul ca tu să explici, pe cît cred.

SO. Ba un zeu s-o facă, dacă vreun zeu ar da ascultare rugilor mele!

PRO. Roagă-te şi cercetează!

SO. Cercetez. Şi cred că vreunul din zei ne-a fost acum prieten.

[25c]PRO. De ce spui aşa ceva şi pe ce te bizui?

SO. Voi lămuri de ce. Tu însă urmăreşte raţionamentul meu.

PRO. Vorbeşte!

SO. Am pronunţat acum cuvîntul ,,mai cald” şi „mai rece”, nu-i aşa?

PRO. Da.

SO. Adaugă la ele cuvintele „mai uscat”, „mai umed”, „mai mult”, „mai puţin”, „mai repede”, „mai încet”, „mai mare”, „mai mic” şi cîte altele le-am rînduit într-o unitate, natura lor acceptînd plusul şi minusul.

[25d]PRO. Vorbeşti despre natura nelimitatului?

SO. Da. Uneşte apoi cu aceasta neamul limitei.

PRO. Care anume?

SO. Este vorba despre neamul cu aspect de limită pe care acum nu l-am redus la una, deşi trebuie să o facem, după cum am procedat cu cel al nelimitatului. Dar probabil că, făcînd acum aceasta şi ambele naturi fiind reduse la unitate, şi natura limitei va apărea cu limpezime.

PRO. La ce te referi şi în ce fel stau lucrurile?

SO. Mă refer la natura egalului şi a dublului şi, în [25e]general, la aceea care face să înceteze vrajba entităţilor discordante şi care impunîndu-le măsură şi acord, produce un număr.

PRO. Înţeleg. Tu îmi pari a afirma că celor care le combină pe acestea li se întîmplă în fiecare din cazuri producerea unor efecte.

SO. E corect ceea ce îţi pare a afirma.

PRO. Atunci vorbeşte!

SO. Oare în caz de boală nu naşte dreapta comuniune a egalului, dublului etc. natura sănătăţii?

[26a]PRO. Hotărît că da.

SO. Şi aceleaşi elemente apărînd în cazul acutului şi al gravului, al repedelui şi al lentului — ce sînt toate nelimitate — nu produc ele o limită şi alcătuiesc, în chipul cel mai desăvîrşit, întregul muzicii?

PRO. Întocmai.

SO. Iar în cazul gerului şi al arşiţei, cînd sosesc, ele alungă excesul şi nelimitatul, alcătuind deopotrivă măsurabilul si comensurabilul.

PRO. Bun şi?

[26b]SO. Oare nu tocmai de aici se nasc anotimpurile şi toate cîte sînt bune pentru noi, fiind în ele amestecate cele nelimitate şi cele posesoare de limită?{33}

PRO. Cum de nu?

SO. Îmi rămîn de amintit încă nenumărate altele, precum frumuseţea şi puterea ce se însoţeşte cu sănătatea, cît şi multe alte preafrumoase însuşiri ale sufletului. Căci zeiţa{34}, o frumosule Philebos, văzînd ea excesul din suflete şi întreaga ticăloşie a tuturor, lipsa de limită atît în plăceri cît şi în satisfacţii, a aşezat o lege şi o rînduială posesoare de limită. Tu pretinzi [26c]că, prin aceasta, ea le nimiceşte, eu dimpotrivă, că le salvează. Dar tu cum crezi, Protarchos?

PRO. Hotărît, Socrate, opinia mea este aceasta din urmă.

SO. Prin urmare, am explicat aceste trei principii, dacă înţelegi.

PRO. Cred că înţeleg. Se pare că primul principiu despre care vorbeşti este nelimitatul, al doilea este limita prezentă în lucruri. Dar nu prea înţeleg ce vrei să spui cu al treilea principiu.

SO. Dimensiunea manifestărilor celui de-al treilea

[26d]principiu te-a năucit, minunat om. Or, deşi nelimitatul oferă multe genuri, totuşi fiind ele marcate de genul plusului şi al minusului, toate acelea au apărut ca unul.

PRO. Adevărat.

SO. Cît despre limită, aceasta nici nu are multiplicitate, nici n-am putea avea necazuri la gîndul că ea nu ar fi, prin natură, una.

PRO. Cum ar putea fi altfel?

SO. În nici un chip. Însă tu să presupui că eu vorbesc despre un al treilea principiu şi că îl socotesc în întregul său ca un unu, odraslă fiind al celorlalte două, iar naşterea sa în fiinţă e produsă de măsură asociată cu limita.

PRO. Am priceput.

[26e]SO. Am adăugat acestor trei principii şi un al patrulea, declarînd că trebuie să-l cercetăm. Cercetarea însă să fie comună! Vezi, deci, dacă nu ţi se pare necesar ca tot ce se naşte, să se nască datorită unei cauze.

PRO. Ba da. Căci în ce fel s-ar putea naşte în absenţa ei?

SO. Atunci natura făcătorului nu se deosebeşte prin nimic de cauză, în afară de nume, iar „făcător” şi „cauzator” ar denumi, cu îndreptăţire, acelaşi lucru?

PRO. Pe drept.

[27a]SO. Iar „făcutul” şi „născutul” de asemenea nu vor fi găsite deosebindu-se prin nimic, în afara numelui. Sau cum altfel?

PRO. Chiar aşa.

SO. Dar oare, prin fire, nu vine întotdeauna înainte făcătorul, iar făcutul nu-l urmează, născut fiind de primul?

PRO. Ba da.

SO. Altceva deci şi nu acelaşi lucru este cauza în raport cu ceea ce este înrobit acesteia în vederea generării.

PRO. Bun şi?

SO. Aşadar, cele ce se nasc şi cele din care acestea se nasc, toate acestea ne dau trei genuri?

PRO. Desigur.

SO. Şi vorbim despre ceea ce le meştereşte pe toate ca despre un al patrulea gen — anume, cauza, vădit fiind că ea este altceva decît celelalte trei.

PRO. E altceva.

SO. Este însă bine ca, după ce le-am distins pe toate patru,

să le enumerăm pe rînd, pentru a le întipări în minte.

PRO. Deci?

SO. Mai întîi am în vedere nelimitatul, în al doilea rînd, limita, apoi soseşte entitatea a treia amestecată şi născută din primele două. Iar vorbind despre cauza amestecului şi a naşterii ca despre o a patra entitate, [27c]am vorbi oare dovedind lipsă de atenţie?

PRO. Cum s-ar putea întîmpla una ca asta?

SO. Despre ce vom vorbi mai departe şi ce oare am voit să obţinem, ajungînd în acest punct? Oare nu era în discuţie lucrul următor: am căutat să ştim dacă premiul doi l-ar dobîndi plăcerea sau gîndirea? Nu-i aşa?

PRO. Aşa-i.

SO. Deci probabil că acum, după ce am analizat, acele puncte, am putea mai bine pronunţa judecata asupra locului întîi ca şi a celui de-al doilea, chestiune care, la început, ne-a dat bătaie de cap?

PRO. Probabil.

[27d]SO. Haide, deci. Am aşezat învingătoare viaţa compusă din plăcere si din cugetare. Aşa era?

PRO. Da.

SO. Vedem, aşadar, cum este această viaţă şi cărui gen îi aparţine?

PRO. Cum să nu!

SO. Vom afirma, cred, că ea este o parte a celui de-al treilea gen. Căci acesta nu este compus din două elemente oarecare, ci din toate cele nelimitate, legate însă de limită, încît pe drept cuvînt această viaţă biruitoare ar fi o parte a acelui gen.

PRO. Exact aşa.

[27e]SO. Bine. Dar cum stau lucrurile, dragă Philebos, cu viaţa preţuită de tine, cea plăcută şi neamestecată? În care dintre genurile amintite ar putea fi ea aşezată cu îndreptăţire? Dar răspunde-mi la următoarea întrebare înainte de a te pronunţa:

PHIL. Vorbeşte.

SO. Au limită plăcerea şi durerea, sau ele aparţin entităţilor care primesc plusul şi minusul?

PHIL. Da, ele aparţin entităţilor care primesc plusul, Socrate. Căci plăcerea nu ar putea fi întregul bine, dacă ea n-ar fi, prin natură, nelimitată, atît în dimensiunea ei, cît şi în capacitatea de a spori necontenit.

[28a]SO. Şi nici durerea nu ar putea fi răul întreg, Philebos. Noi doi trebuie să căutăm altceva decît natura nelimitatului, în stare să ofere plăcerilor o parte oarecare de bine. Dar, fie plăcerea născută din cele nelimitate. în ceea ce priveşte însă cugetarea, ştiinţa şi intelectul, în care gen din cele enunţate mai înainte să le aşezăm, o Protarchos şi Philebos, astfel încît să nu

săvîrşim vreo impietate?{35} Căci nu mi se pare mic riscul luat cînd e vorba de a lămuri bine sau rău întrebarea de acum.

[28b]PHIL. Îţi lauzi prea mult zeul, Socrate!

SO. Şi tu, amice, zeiţa ! Totuşi trebuie să dăm răspuns întrebării.

PRO. Socrate are dreptate, Philebos. Trebuie să-l ascultăm.

PHIL. Dar oare nu ai preferat tu, Protarchos, să vorbeşti în numele meu?

PRO. Ba da, dar acum sînt cam încurcat, şi îţi cer, Socrate, să fii profetul nostru, pentru ca noi să nu glăsuim ceva necuvenit în privinţa concurentului.

[28c]SO. Trebuie să-ţi dau ascultare, Protarchos. Dealtfel, nu ceri nimic dificil. Aşadar eu, lăudîndu-mi pe ton glumeţ zeul, cum spune Philebos, te-am pus în încurcătură cu întrebarea: cărui gen aparţin intelectul şi ştiinţa?

PRO. Întru totul, Socrate.

SO. Dar e uşor! Căci toţi înţelepţii sînt de acord{36} — grozăvindu-se în fapt ei înşişi — că intelectul este regele cerului şi al pămîntului. Şi pesemne că au dreptate. Vom împlini însă cercetarea acestui gen pe o cale mai lungă, dacă voieşti.

[28d]PRO. Vorbeşte în felul în care vrei şi nu socoti că vei fi supărător din pricina lungimii.

SO. Perfect. Atunci să începem prin a întreba în felul următor:

PRO. În ce fel?

SO. Oare să afirmăm, Protarchos, că toate cele şi aşa-numitul Tot sînt născute de puterea iraţionalului şi a întîmplării în felul în care se nimereşte, sau dimpotrivă, după cum au afirmat cei dinaintea noastră, că un intelect şi o cugetare minunate orînduindu-le, le cîrmuiesc?

PRO. Nu-i nimic comun între aceste alternative, [28e]uimitor om ce eşti, Socrate! Căci prima mi se pare de-a dreptul lipsită de cucernicie. Eu nu aş putea altfel crede şi spune decît că intelectul le orînduieşte pe toate şi că e vrednic de aspectul Universului, de cel al soarelui, al lunii, al astrelor şi al întregului firmament rotitor{37}.

SO. Vrei deci să afirmăm, în acord cu ceea ce au [29a]stabilit înaintaşii, că acestea sînt în felul în care le-am arătat? Vrei, de asemenea, nu doar să ne luăm riscul de a pronunţa opiniile altora, ci şi să ne socotim părtaşi la risc şi la oprobriu, atunci cînd vreun bărbat preaiscusit ar afirma că lumea nu este în acest fel, ci că este lipsită de vreo rînduială?

PRO. Cum să nu vreau?

SO. Bine. Priveşte atunci argumentul care ne soseşte în legătură cu această problemă;

PRO. Vorbeşte:

SO. Noi vedem că în natura tuturor vieţuitoarelor există reunite foc, apă, aer, dar vedem şi pămînt{38}, [29b]precum spun marinarii bătuţi de furtuni.

PRO. Chiar aşa. Căci şi noi sîntem cu adevărat bătuţi de furtunile de încurcături ale raţionamentelor de acum.

SO. Or, în privinţa fiecăruia dintre aceste elemente ale noastre, raţionează în felul următor.

PRO. În ce fel?

SO. În lumea noastră fiecare dintre elemente este mic, nevrednic, în nici un chip pur, lipsit de puterea corespunzătoare naturii sale. Luînd un exemplu, gîndeşte la fel despre toate: astfel, există foc şi în lumea noastră, dar şi în întregul Univers.

PRO. Bun, şi?

[29c]SO. Oare nu este cel de la noi mic, slab şi nevrednic, în timp ce focul universal este minunat prin dimensiune, frumuseţe şi prin întreaga putere caracteristică focului?

PRO. Da, e foarte adevărat ce spui.

SO. Bun, oare însă focul universal este hrănit, este născut şi este cîrmuit de către focul nostru, sau dimpotrivă, focul meu şi al tău, cît şi al celorlalte vieţuitoare are hrană şi viaţă de la celălalt?

PRO. Întrebi ceva care nu mai are nevoie de răspuns!

[29d]SO. În regulă. Dar cred că vei afirma acelaşi lucru despre pămîntul aflat în vieţuitoare, comparat cu cel universal, cît şi despre restul elementelor, despre care am pus întrebări puţin mai înainte. Aşa vei răspunde?

PRO. Care om sănătos la minte ar putea vreodată răspunde altfel!

SO. Nici unul, de fapt. Dar cercetează ce vine în continuare:

Oare văzînd toate aceste elemente reunite într-o unitate, nu am numit-o „corp”?

[29e]PRO. Ei bine?

SO. Atunci gîndeşte la fel şi în privinţa lucrului aceluia pe care îl numim Univers{39}: el ar fi, potrivit cu acelaşi principiu, un corp, fiind compus din aceleaşi elemente.

PRO. Perfect grăit.

SO. Dar oare corpul din lumea noastră este hrănit, a căpătat şi posedă calităţile pe care le aminteam din corpul universal sau acesta din cel de la noi?

PRO. Iarăşi, Socrate, ceva ce nu merită un [30a]răspuns!

SO. Dar întrebarea următoare merită? Sau cum altfel?

PRO. Vorbeşte.

SO. Oare nu vom afirma că trupul din lumea noastră posedă suflet?

PRO. E vădit că vom afirma aşa ceva.

SO. Dar de unde l-ar lua el, dacă nu s-ar întîmpla ca trupul universal să fie însufleţit, avînd el aceleaşi calităţi precum trupul nostru, ba încă, sub toate aspectele, mai frumoase?{40}

PRO. E clar că de nicăieri altundeva nu l-ar putea lua, Socrate.

SO. Fiind date, Protarchos, aceste patru entităţi, [30b]limita, nelimitatul, genul comun şi genul cauzei care există pretutindeni ca al patrulea la număr, şi ţinînd seama că acesta din urmă

produce sufletul în corpurile noastre, dînd trupului o bună condiţie, iar dacă acesta ar avea necazuri, el naşte arta medicală punînd pretutindeni în rostul lor elementele şi vindecînd, căpătînd numele de desăvîrşită şi totală înţelepciune, în situaţia cînd aceleaşi entităţi există în tot cerul unde dispun de părţi mari, în plus frumoase şi pure, ei bine, nu putem să credem că în acele locuri genul cauzei nu ar fi alcătuit natura lucrurilor celor mai frumoase şi celor mai de preţ!

[30c]PRO. Ar fi, într-adevăr, lipsit de sens!

SO. Or, dacă aşa ceva este cu neputinţă, am putea afirma, dînd urmare acestui raţionament — ceea ce de multe ori am spus — că în Univers există mult nelimitat, destulă limită şi că nu este neglijabilă cauza ce se exercită asupră-le, care orînduieşte şi aşează laolaltă anii, anotimpurile şi lunile şi că ea ar putea fi numită în chipul cel mai îndreptăţit înţelepciune şi intelect.

PRO. În chipul cel mai îndreptăţit, desigur.

[30d]SO. Atunci vei declara că în natura lui Zeus, sufletul este regal, că intelectul este regal şi el prin virtutea cauzei, iar în alţi zei există alte virtuţi frumoase, potrivit cu ceea ce se spune că este fiecăruia pe plac.

PRO. Chiar aşa.

SO. Să nu ţi se pară, Protarchos, că am grăit de pomană, ci vorba noastră este aliata spuselor din bătrîni, cum că intelectul domneşte veşnic peste Univers.

PRO. Aşa este.

SO. Am adus atunci un răspuns cercetării mele, [30e]anume că intelectul aparţine genului socotit a fi cauza tuturor. Acesta este, deci, unul dintre cele patru genuri. Ai astfel acum răspunsul nostru.

PRO. Îl am şi încă într-un chip foarte îndestulător. Şi asta, deşi mi-ai răspuns fără să bag de seamă.

SO. De fapt, Protarchos, un mic joc dăruieşte odihnă într-o activitate serioasă.

PRO. Frumos zis!

[31a]SO. S-a vădit, aşadar, prietene, în mod cuvenit acum cărui gen îi aparţine intelectul şi ce putere are el.

PRO. Pe deplin

SO. Cît despre genul plăcerii, acesta s-a înfăţişat la fel, încă demult.

PRO. Da.

SO. Să ţinem minte, deci, acestea în legătură cu cele două genuri: intelectul este înrudit cu cauza şi, cumva, cu acest gen; plăcerea este nelimitată ea însăşi şi aparţine genului oare nu are şi nici nu va avea vreodată, în sine, şi pornind de la propriile temeiuri, nici început, nici mijloc, nici sfîrşit.

[31b]PRO. Vom ţine minte, cum de nu?

SO. Trebuie să vedem şi ce urmează acestui punct: unde se află fiecare din cele două şi din ce afect iau naştere. Mai întîi plăcerea: După cum şi genul ei a fost supus la probă în primul rînd, tot în acelaşi fel vom proceda şi cu ceea ce urmează. Numai că fără a lua în seamă durerea, nu vom putea supune plăcerea la o probă mulţumitoare{41}.

PRO. Dacă astfel trebuie procedat, aşa să procedăm!

SO. Dar oare tu ai aceeaşi opinie ca mine în legătură cu geneza?

[31c]PRO. Anume?

SO. Mie mi se pare că durerea şi plăcerea sînt generate, în chip natural, în genul comun.

PRO. Dragă Socrate, reaminteşte-ne care dintre genurile numite mai înainte vrei să-l numeşti „comun”?

SO. Pe cît pot, o voi face, minunat om!

PRO. Bun!

SO. Să înţelegem prin genul comun cel de-al treilea numit dintre cele patru.

PRO. Cel pe care l-ai enunţat după nelimitat şi limită, în care ai aşezat sănătatea, cred că şi armonia?

SO. Perfect! Însă fii acum atent:

[31d]PRO. Vorbeşte!

SO. Afirm că dacă în noi, vieţuitoarele, armonia se destramă, se ivesc în acelaşi timp o destrămare a naturii vieţuitoarelor şi geneza durerilor.

PRO. Spui ceva cu totul verosimil.

SO. Iarăşi, dacă armonia se reface şi reajunge la propria ei natură, trebuie spus că apare plăcerea, dacă o să vorbim cît se poate de scurt şi în puţine cuvinte despre lucrurile cele mai însemnate.

[31e]PRO. Cred că ai dreptate, Socrate. Dar să încercăm să exprimăm aceasta încă mai limpede.

SO. Oare nu se pricep cel mai bine lucrurile cumva

banalizate şi evidente?

PRO. Care anume?

SO. Foamea este într-un fel o dezagregare şi o durere?

PRO. Da.

SO. În timp ce hrana — o reumplere, este plăcere?

PRO. Da.

SO. Setea, de asemenea, este o distrugere, o suferinţă şi o dezagregare, în timp ce puterea umezelii care [32a]umple iarăşi fiinţa ce se usca, este o plăcere. Dezagregarea şi disoluţia opuse naturii, chinurile unei arşiţe sufocante sînt durere; dimpotrivă, restaurarea potrivită cu natura şi răcoarea sînt o plăcere.

PRO. Chiar aşa.

SO. Iar îngheţul produs de frig, ce e opus naturii umede a vieţuitoarei, este o durere. Dar dacă el dispare şi se desface, drumul în conformitate cu natura este o plăcere. Într-un cuvînt, cercetează dacă ţi se pare potrivit argumentul care ar afirma că atunci cînd [32b]specia însufleţită compusă în conformitate cu natura din nelimitat şi din limită ar fi, precum spuneam, nimicită, nimicirea ar fi durere; dar cînd o apucă pe drumul către natura proprie, această revenire şi restabilire generală se cheamă plăcere{42}.

PRO. Bun. Îmi pare că exprimi ideea de ansamblu a chestiunii.

SO. Deci să stabilim o specie a durerii şi a plăceri existente în fiecare dintre acele afecţiuni?

PRO. Să rămînă stabilit.

SO. Să ai însă în vedere şi faptul că sufletul [32c]aşteaptă aceste afecţiuni: ceea ce speră înainte de a resimţi plăcerea este plăcut şi încurajator, ceea ce aşteaptă înaintea suferinţelor este de spaimă şi dureros.

PRO. Există, prin urmare, încă o specie a plăcerii şi a durerii care apare în izolare de trup şi care aparţine, prin intermediul aşteptării, sufletului însuşi.

SO. Ai înţeles bine. În examinarea acestor două tipuri ale plăcerii şi ale durerii, ce sînt, fiecare în parte, după părerea mea, pure şi neamestecate{43}, va apărea clar problema plăcerii: anume dacă genul [32d]acesteia în întregul său este de dorit, sau dacă doritul trebuie atribuit unuia sau altuia dintre genurile menţionate înainte, iar plăcerii şi durerii, la fel ca şi frigului, caldului şi tuturor celor asemenea trebuie acordat că

uneori sînt plăcute, alteori — nu, ca unele ce nu sînt, în sine, bune, dar care, uneori, pot primi în parte natura celor bune.

PRO. Ai deplină dreptate că pe acest drum trebuie cercetată problema noastră.

SO. Mai întîi, aşadar, să examinăm lucrul următor: [32e]dacă este valabil cu adevărat ce s-a spus, anume, că durerea apare cînd natura proprie este nimicită, iar plăcerea cînd ea este restaurată, atunci să reflectăm la natura ce nu este nici nimicită, nici restaurată, adică, ce condiţie au toate vieţuitoarele, cînd lucrurile s-ar petrece astfel. Fii foarte atent şi spune: oare nu este absolut necesar ca, în acel moment, o vieţuitoare nici să nu sufere, nici să se bucure, mult sau puţin?

PRO. E necesar.

SO. Nu-i aşa, prin urmare, că există această [33a]condiţie, ca o a treia situaţie, alături de ce a aparţinut celui care se bucură şi de ce a aparţinut celui care suferă?

PRO. Bun, şi?

SO. Hai deci, notează această condiţie! Căci pentru a judeca plăcerea nu este puţin lucru a ţine-o, sau nu, minte. Să ne ocupăm puţin de ea, aşadar.

PRO. Vorbeşte!

SO. Ştii că nimic nu-l împiedică pe cel ce a ales viaţa cugetării să trăiască în acest fel.

[33b]PRO. Vorbeşti despre viaţa celui ce nici nu se bucură, nici nu suferă?

SO. Da, căci s-a spus atunci cînd am comparat vieţile, că cel ce a ales viaţa gîndirii şi a cugetării nu trebuie să se bucure nici mult, nici puţin.

PRO. De bună seamă că s-a spus.

SO. Aşa s-ar întîmpla cu un astfel de om. Şi probabil că nu este deloc absurd ca această viaţă să fie dintre toate, cea mai divină.

PRO. Într-adevăr, este neverosimil ca zeii să se bucure sau să sufere{44}.

SO. Cu adevărat este neverosimil. Căci oricare dintre aceste două afecte este nepotrivit pentru zei. Însă vom mai cerceta această problemă din nou, dacă se va [33c]mai ivi prilejul şi vom acorda intelectului premiul al doilea, dacă nu i-l vom putea da pe cel dintîi.

PRO. Drept spui.

SO. Cît despre cealaltă specie de plăceri, specie ce aparţine — spuneam — sufletului însuşi, ea se iveşte în întregime prin intermediul memoriei.

PRO. În ce fel?

SO. Trebuie să cercetăm, pare-se, mai întîi ce este memoria şi mi-e teamă iarăşi că, înaintea memoriei, trebuie cercetată senzaţia, dacă este ca aceste probleme să ne apară aşa cum se cade, în chip limpede.

[33d]PRO. Ce spui?

SO. Admite că dintre afectele la care este supus corpul nostru, unele, situate înlăuntrul corpului, se sting înainte de a ajunge la suflet, lăsîndu-l neatins, altele le străbat pe ambele — suflet şi corp — şi introduc ceva ca o cutremurare proprie atît unuia, cît şi celuilalt, dar şi comună.

PRO. Să se admită!

SO. Oare ne vom pronunţa cu îndreptăţire, dacă vom spune că afectele care nu le străbat pe ambele, rămîn ascunse sufletului, în vreme ce afectele care le străbat pe ambele nu rămîn ascunse?

[33e]PRO. Cum de nu?

SO. Să nu înţelegi că, prin acest „rămîn ascunse” mă refer la naşterea uitării în cazul cu pricina{45}. Căci uitarea este o fugă a memoriei, ceea ce în situaţia noastră încă nu s-a petrecut. În adevăr, este absurd a vorbi despre dispariţia a ceea ce nici nu există, nici nu a existat încă. Nu-i aşa?

PRO. Bun, şi?

SO. Schimbă doar numele!

PRO. Cum aşa?

SO. În loc să vorbeşti despre „a rămîne ascuns sufletului”, atunci cînd el rămîne neatins de [34a]cutremurările trupeşti — ceea ce acum numeşti „uitare”, numeşte „lipsă de senzaţie”{46}.

PRO. Am înţeles.

SO. Iar atunci cînd, în comun, sufletul şi trupul, printr-un singur afect, sînt puse în mişcare tot în comun, ai vorbi fără temei denumind „senzaţie” această mişcare?

PRO. Foarte adevărat ce spui.

SO. Înţelegem acum ce vrem să numim „senzaţie”?

PRO. Bun, şi?

SO. Socotind memoria o „păstrare a senzaţiei”, s-ar vorbi cum trebuie, după părerea mea.

[34b]PRO. Aşa este.

SO. Dar nu afirmăm că reamintirea este diferită de memorie?

PRO. Pesemne că da.

SO. Dar nu e reamintirea lucrul următor?

PRO. Care?

SO. Atunci cînd sufletul simte ceva în asociere cu trupul şi cînd ar regăsi aceleaşi afecte singur în cea mai mare măsură şi prin sine însuşi; afirmăm că el îşi reaminteşte{47}. Nu-i aşa?

PRO. Aşa este.

SO. Iar cînd sufletul, după ce ar pierde memoria fie a unei senzaţii, fie a unei cunoştinţe, le-ar cîştiga [34c]apoi singur, prin sine însuşi, numim aşa ceva „reamintire” şi nu „memorie”.

PRO. Drept vorbeşti.

SO. Iată acum motivul pentru care am spus totul:

PRO. Care este?

SO. Ca să putem înţelege cît mai bine şi cît mai clar plăcerea sufletului produsă în despărţire de trup şi, în acelaşi timp, şi dorinţa. Căci se pare că prin intermediul unor astfel de situaţii, se vădesc cu limpezime ambele.

PRO. Să cercetăm, dar, Socrate!

SO. E necesară o cercetare îndelungată a naşterii [34d]plăcerii şi a întregii ei înfăţişări. Mai întîi îmi pare însă că trebuie priceput ce este dorinţa şi de unde apare ea.

PRO. Să cercetăm, căci nu vom pierde nimic.

SO. Ba da, Protarchos, vom pierde, căci după ce vom afla ce căutăm, vom pierde starea de confuzie în care ne aflăm în privinţa acestor probleme.

PRO. Bună replică! Dar să încercăm a lămuri ceea ce urmează.

SO. Aşadar, am spus adineaori că foamea, setea şi [34e]multe altele asemănătoare sînt dorinţe?

PRO. Desigur.

SO. Dar spre ce lucru identic cu sine am privit atunci cînd am denumit printr-un singur nume afecte atît de deosebite?

PRO. Pe Zeus, Socrate, probabil că nu e uşor de răspuns şi totuşi e necesar!

SO. Să reluăm problema din acelaşi punct ca adineaori.

PRO. De unde?

SO. „Însetează" are totdeauna pentru noi un sens?

PRO. Cum de nu?

SO. Acest sens înseamnă „e golit"?

PRO. Bun şi?

SO. Oare setea este o dorinţă?

PRO. Da, de băutură.

[35a]SO. De băutură, sau de umplerea cu băutură?

PRO. Cred că de umplere.

SO. Cel dintre noi care este golit doreşte contrariul a ceea ce resimte. Fiind deci golit, el doreşte să se umple.

PRO. Foarte limpede.

SO. Cel pentru întîia oară golit, are de unde să ajungă la umplere fie prin senzaţie, fie prin memorie — umplere cu ceva, pe care nici în prezent nu-l resimte, nici nu l-a resimţit vreodată? {48}

PRO. Cum ar putea?

[35b]SO. Însă despre cel care are o dorinţă spunem că are o dorinţă de ceva.

PRO. Cum de nu!

SO. Nu doreşti deci lucrul pe care îl resimţi. Însetezi — aceasta este o golire; doreşti deci umplerea.

PRO. Da.

SO. Aşadar, una dintre părţile omului însetat ar avea contact cu umplerea.

PRO. Necesar.

SO. Să fie aceasta trupul e cu neputinţă. Căci el este golit.

PRO. Da.

SO. Rămîne deci că sufletul are contact cu [35c]umplerea şi e vădit că prin memorie. Căci prin ce altceva ar putea avea contact?

PRO. Cam prin nimic altceva.

SO. Înţelegem deci ce decurge din aceste raţionamente?

PRO. Ce anume?

SO. Acest raţionament neagă apariţia unei dorinţe a corpului.

PRO. Cum aşa?

SO. Fiindcă el indică pentru orice fiinţă o pornire contrară afecţiunilor pe care ea le îndură.

PRO. Chiar aşa.

SO. Cît despre impulsul ce duce către acest contrariu faţă de afecţiunile prezente, el arată cumva existenţa în memorie a unor afecţiuni contrare afecţiunilor prezente.

PRO. Desigur.

[35d]SO. Arătînd acest raţionament că memoria este cea care îmboldeşte către ceea ce este dorit, el a arătat că întreaga pornire şi dorinţă, cît şi principiul activ al oricărei vieţuitoare aparţin sufletului.

PRO. Perfect.

SO. Aşadar raţionamentul nu admite deloc ca trupul nostru să înseteze, să flămânzească, ori să resimtă orice afect asemănător.

PRO. Foarte adevărat.

SO. În privinţa aceloraşi probleme, să ne mai gîndim şi la lucrul următor: raţionamentul îmi pare că vrea să înfăţişeze prin aceasta un aspect al vieţii.

[35e]PRO. La care caz te referi si despre ce viaţă vorbeşti?

SO. Mă refer la faptul umplerii şi al golirii şi la tot ce ţine de conservarea şi nimicirea vieţuitoarelor, în cazul cînd vreunul dintre voi, aflîndu-se, într-una dintre aceste două condiţii, suferă, sau se bucură dacă intervin schimbări.

PRO. Aşa este.

SO. Dar ce se întâmplă cînd insul se află la mijloc, între

aceste stări?

PRO. Cum adică la mijloc?

SO. Din pricina afecţiunii prezente suferă, dar îşi aminteşte de plăceri care, dacă s-ar ivi, l-ar putea scăpa de suferinţă, însă el nu se umple. Ei bine, să [36a]afirmăm sau nu că el se află la mijloc, între afecte?

PRO. Să afirmăm.

SO. Oare suferind pe de-a întregul sau bucurîndu-se pe de-a întregul?

PRO. Pe Zeus, el suferă cu o dublă durere: cea legată de trup şi sosită din afecţiunea acestuia şi cea legată de suflet, datorată dorului şi aşteptării.

SO. Ce vrei să spui cu această dublă durere, Protarchos? Oare nu se întîmplă ca cineva dintre noi, fiind golit, să capete o strălucitoare speranţă de umplere, în timp ce altădată, dimpotrivă, să se arate fără [36b]speranţă?

PRO. Ba da.

SO. Dar oare nu tocmai fiindcă speră în umplere, ţi se pare că el totuşi suferă, golit fiind în acelaşi moment?

PRO. E necesar.

SO. Prin urmare, omul ca şi celelalte vieţuitoare suferă, dar concomitent se şi bucură?

PRO. Se prea poate.

SO. Dar ce face atunci cînd, golit fiind, se simte fără speranţă de a putea întîlni umplerea? Oare nu s-ar dubla suferinţa sa, suferinţă pe care tu ai [36c]socotit-o chiar acum a fi la modul general dublă?

PRO. Foarte adevărat, Socrate.

SO. Ne vom folosi de cercetarea aceasta a afectelor pomenite în modul următor:

PRO. Care anume?

SO. Nu vom spune oare că aceste suferinţe şi plăceri sînt autentice sau false? Ori că unele sînt autentice, iar altele — nu?

PRO. Cum oare, Socrate, ar putea fi false plăcerile sau suferinţele?{49}

SO. Cum ar putea fi, Protarchos, spaimele adevărate sau false, ori aşteptările adevărate sau nu, ori opiniile adevărate sau false?

PRO. În privinţa opiniilor aş putea accepta [36d]aşa ceva, dar nu şi în privinţa celorlalte.

SO. Ce spui? Riscăm să stîrnim o discuţie nu chiar aşa de mică!

PRO. Adevărat grăieşti.

SO. Dar dacă ea este potrivită cu ce s-a discutat pînă acum, o fecior al acelui bărbat{50}, trebuie atunci cercetat!

PRO. Pesemne că da.

SO. Trebuie atunci să abandonăm alte digresiuni sau orice nu e potrivit cu discuţia.

PRO. Aşa e.

[36e]SO. Spune-mi un lucru; căci sînt continuu cuprins de uimire în privinţa dificultăţilor pe care le-am pus înainte. Cum adică? Plăcerile nu sînt unele false, altele adevărate?

PRO. Cum ar putea fi?

SO. Deci nici în vis, nici în stare de veghe, cum spui, nici în nebunie, nici în dementă, nu există nimeni căruia să i se pară, la un moment dat, că se bucură, fără să se bucure, sau că suferă, fără să sufere.

PRO. Toată lumea, Socrate, ştie că se întîmplă aşa ceva.

SO. Dar oare în chip îndreptăţit? Sau trebuie cercetat dacă aşa ceva se declară în chip îndreptăţit sau nu?

[37a]PRO. Eu unul aş spune că trebuie cercetat.

SO. Să deosebim încă mai limpede ceea ce spunem despre plăcere şi opinie. Există pentru noi faptul de „a opina”?

PRO. Da.

SO. Dar si cel de „a avea plăceri”?

PRO. Da.

SO. Însă şi lucrul opinat este o realitate?

PRO. Cum de nu?

SO. Dar există şi un obiect al plăcerii?

PRO. Bineînţeles.

SO. Or, cel ce opinează, fie corect, fie incorect, nu pierde niciodată faptul în sine de „a opina”?

[37b]PRO. Cum l-ar putea pierde?

SO. Dar şi cel ce are o plăcere, fie că îndreptăţit, fie că nu, e vădit că nu va pierde niciodată faptul însuşi de a avea o plăcere.

PRO. Da, şi aceasta e adevărat.

SO. Trebuie cercetat în ce fel se întâmplă ea opinia. Să fie atît falsă, cît şi adevărată, în timp ce plăcerea este doar adevărată, iar faptul de a opina şi cel de a avea plăcere în sine au parte de o soartă comună.

PRO. Trebuie cercetat.

SO. Afirmi deci că trebuie cercetat: cînd [37c]falsul şi adevărul se adaugă opiniei, ea devine nu doar simplă opinie, ci şi opinie determinată într-un fel sau într-altul.

PRO. Da.

SO. În plus, mai trebuie să cădem la învoială asupra următorului punct: deşi unele entităţi sînt într-un anumit fel calificate, plăcerea şi durerea sînt doar ceea ce sînt, fără să

devină calificate.

PRO. Clar.

SO. Şi totuşi nu este greu de văzut, Protarchos, că ele sînt entităţi calificate. Căci de demult am afirmat []37dcă atît unele, cît şi celelalte — durerile şi plăcerile — sînt şi mari şi mici şi puternice.

PRO. Hotărît că da, Socrate.

SO. Dar dacă răul s-ar adăuga vreuneia dintre ele, vom afirma că apare astfel o opinie rea, dar şi o plăcere rea?{51}

PRO. Bun, şi ce-i cu asta, Socrate?

SO. Ei bine, dacă rectitudinea sau contrariul rectitudinii se adaugă opiniei sau plăcerii, oare nu vom spune, pe de-o parte, că avem de-a face cu o opinie dreaptă, dacă ea posedă rectitudine, şi acelaşi lucru cu plăcerea?

PRO. Necesar.

[37e]SO. Dar dacă lucrul opinat ar fi greşit nu trebuie admis că opinia care a greşit nu e dreaptă şi că ea nu a opinat drept?

PRO. Cum ar putea fi altfel?

SO. Iar dacă am vedea durerea sau plăcerea greşind în privinţa obiectului durerii sau al contrariului acesteia, îi vom da ei numele de dreaptă, bună ori altul dintre numele frumoase?

PRO. Nu este cu putinţă, de vreme ce plăcerea greşeşte{52}.

SO. Dealtfel, se pare că plăcerea ne soseşte adesea însoţită nu de o opinie dreaptă, ci de una falsă.

PRO. Cum de nu! Numai că, o Socrate, am numit [38a]şi mai de mult falsă opinia aflată într-o atare situaţie; nimeni însă n-ar putea numi falsă plăcerea în sine.

SO. Grozav mai aperi acum, Protarchos, cauza plăcerii!

PRO. Deloc, nu fac decît să repet ceea ce aud spunîndu-se.

SO. Oare, prietene, prin nimic nu diferă plăcerea însoţită de opinie dreaptă şi ştiinţă de cea însoţită de fals şi ignoranţă, plăcere ce se aşează de atîtea ori în fiecare dintre noi?

[38b]PRO. E verosimil că diferenţa nu e mică!

SO. Să cercetăm diferenţa dintre cele două.

PRO. Porneşte pe calea ce o crezi cuvenită!

SO. Iat-o:

PRO. Care-i?

SO. Afirmăm că, pentru noi, există atît opinie falsă, cît şi opinie adevărată?

PRO. Există.

SO. Consecinţa acestora, adică a opiniei adevărate sau false, este — lucru afirmat deja de multe ori — plăcerea şi durerea.

PRO. De bună seamă.

SO. Însă opinia şi capacitatea de a opina se [38c]înstăpânesc asupră-ne de fiecare dată pornind de la memorie si senzaţie? {53}

PRO. Da.

SO. Or, în legătură cu aceste probleme, nu trebuie să socotim că lucrurile stau astfel:

PRO. Cum anume?

SO. Ai putea spune că unui ins care, de la depărtare, nu vede prea bine cele de văzut, i se întîmplă să vrea să judece ceea ce vede?

PRO. Aş putea spune.

SO. Dar oare, apoi, el nu şi-ar pune sieşi următoarea întrebare?

PRO. Care anume?

SO. „Ce oare se înfăţişează stînd alături de stîncă, [38d]sub un copac?" Nu aşa ar putea grăi cineva către sine privind cum se înfăţişează asemenea lucruri?

PRO. Bun, şi?

SO. Dar nu-i aşa că, mai apoi, acest ins, răspunzîndu-şi sieşi ar zice că este vorba despre un om, vorbind fără să greşească?

PRO. Desigur.

SO. Iar după ce ar ajunge în altă parte, ar spune degrabă că lucrul văzut este o statuie lucrată de niscaiva păstori.

PRO. Bun.

SO. Iar dacă ar mai fi alături cineva, cele zise sieşi [38e]le-ar formula cu voce tare şi le-ar rosti către acela, iar discursul apărut astfel l-am numit cîndva opinie.

PRO. Bun, şi?

SO. Iar dacă ar fi singur, gîndindu-se la fel într-un dialog interior, uneori luîndu-şi şi mai mult timp, el ar putea merge adîncit în gînduri.

PRO. Desigur.

SO. Ei bine, oare nu vezi acestea în felul în care le văd şi eu?

PRO. Cum anume?

SO. Mie îmi pare că în acel moment sufletul nostru seamănă cu o carte.

PRO. Cum adică?

[39a]SO. Memoria care se întîlneşte cu senzaţiile şi afectele ce decurg din ele îmi par a scrie cumva cuvinte în sufletele noastre. Or, cînd afectul ar consemna lucruri adevărate, rezultă în noi o opinie adevărată şi cuvinte adevărate. Dar cînd un atare scrib dinlăuntru ar nota lucruri false, rezultă spuse şi opinii contrare celor adevărate.

[39b]PRO. Da, aşa cred şi eu şi accept cele ce spui.

SO. Atunci acceptă şi prezenţa a încă unui meşter în sufletele noastre în acel moment.

PRO. Ce meşter?

SO. Un pictor, care, sosind în urmă scribului, pictează imagini ale acestor spuse din suflet.

PRO. Cum aşa şi cînd se întîmplă aceasta?

SO. Atunci cînd cineva, separînd de vedere sau de altă senzaţie cele opinate şi spuse în momentul respectiv, vede cumva în sine însuşi imaginile lucrurilor opinate şi rostite. Sau nu se întîmplă în noi aşa [39c]ceva?{54}

PRO. Ba chiar mult de tot!

SO. Atunci imaginile opiniilor şi spuselor adevărate sînt adevărate, cele ale spuselor false sînt false?

PRO. Întru totul.

SO. Dacă am grăit cum se cuvine, să mai cercetăm după aceasta şi punctul următor.

PRO. Care?

SO. Să resimţim atari afecte faţă de situaţiile prezente şi cele trecute este necesar, dar nu este necesar să le resimţim şi faţă de cele viitoare?

PRO. La fel se petrec lucrurile cu toate momentele.

[39d]SO. Însă nu s-a spus că plăcerile şi durerile ţinînd de sufletul însuşi ar apărea înaintea plăcerilor şi a suferinţelor dependente de trup, încît nouă ni se întîmplă să avem bucurii sau suferinţe cu anticipaţie, raportîndu-ne la ceea ce urmează să fie în viitor?

PRO. Foarte adevărat.

SO. Dar oare cele scrise şi pictate, pe care cu [39e]puţin timp mai înainte le-am aşezat în noi înşine, se referă doar la timpul trecut şi la cel prezent, dar nu şi la cel viitor?

PRO. Ba chiar mult de tot şi la viitor!

SO. Oare spui „mult de tot”, fiindcă toate cuvântările şi imaginile nu sînt decît speranţe deschise către viitor, iar noi, de-a lungul întregii vieţi, sîntem plini de speranţe?

PRO. Desigur.

SO. Hai, după aceasta mai răspunde şi la următoarea întrebare:

PRO. Care?

SO. Un om drept, cuvios şi bun oare nu este el, pe deplin, iubit de zei?

PRO. Bun, şi?

[40a]SO. Dar unul nedrept şi cu totul rău, oare nu este urît de ei?

PRO. Cum de nu?

SO. Dar oare nu este orice om plin de multe speranţe, aşa cum spuneam adineaori?

PRO. Desigur.

SO. Or, în noi sălăşluiesc cuvinte pe care le-am numit speranţe?

PRO. Da.

SO. Iar întruchipările sînt pictate. Spre pildă, cineva vede în sine de multe ori sosindu-i belşug de aur şi, ca urmare, are multe plăceri. El se vede pe sine în propria sa pictură bucurîndu-se de sine însuşi.

[40b]PRO. Cum să nu?

SO. Dar să nu spunem că pentru cei buni cele scrise au de obicei o dreaptă aşezare, deoarece ei sînt iubiţi de zei, în vreme ce pentru cei răi, lucrurile stau dimpotrivă, sau să nu spunem aşa?

PRO. Bineînţeles să spunem.

SO. Cei răi au deci şi ei parte, cu nimic mai puţin, de plăceri pictate, doar că acestea sînt false.

PRO. Bun, şi?

[40c]SO. Rezultă că, de obicei, răii se bucură de plăceri false, în timp ce oamenii buni — de plăceri adevărate.

PRO. E necesar.

SO. Conform cu raţionamentele de faţă, există în sufletele

omeneşti plăceri false, ce imită în chip ridicol pe cele adevărate, iar cu durerile, lucrurile se petrec aidoma{55}.

PRO. Aşa e.

SO. Dar faptul de a opina era mereu real pentru cel care opinează, deşi el opinează uneori asupra unor lucruri ce nu sînt, n-au fost si nu vor fi.

PRO. Fireşte.

[40d]SO. Or, faptul acesta producea, cred, opinia falsă, cît şi starea de a opina fals. Nu-i aşa?

PRO. Da.

SO. Bun, dar oare nu trebuie totuşi acordat atît suferinţelor, cît şi plăcerilor situaţia pe care o au plăcerile fată de obiectul lor?

PRO. În ce fel?

SO. În aşa fel încît să fie posibil pentru cel care se bucura oricum şi la întîmplare, ca el să se bucure în sine cu adevărat şi totuşi, uneori, pentru lucruri care nu sînt nici prezente, nici trecute, iar adesea, ba chiar foarte adesea, să se bucure de ceea ce nici măcar în viitor nu va fi.

[40e]PRO. E necesar, Socrate, ca lucrurile să se petreacă în acest fel.

SO. Dar oare nu ar trebui vorbit la fel despre spaime, despre porniri şi toate asemenea, în sensul că uneori se întîmplă toate acestea să fie şi false?

PRO. Ba da.

SO. Bun, dar putem numi opiniile rele şi nefolositoare altfel decît ajungînd false?

PRO. Nu le putem numi altfel.

SO. Atunci cred că nici plăcerile nu le socotim ca [41a]fiind într-alt chip rele, decît pentru că sînt false{56}.

PRO. Ba este exact invers decît spui, Socrate: căci nu datorită falsităţii ar fi de socotit suferinţele şi plăcerile rele, ci fiindcă ele se adună într-un alt şi mare rău!

SO. Vom vorbi puţin mai tîrziu despre plăcerile rele şi despre cele ce sînt astfel datorită unui rău, dacă vom crede de cuviinţă. Dar trebuie să vorbim despre plăcerile false care apar în noi în număr mare şi adesea. Probabil că această discuţie ne va folosi în [41b]cercetarea noastră.

PRO. Cum de nu? Dacă e adevărat că asemenea plăceri există.

SO. Există, Protarchos, cel puţin după părerea mea. Iar cît timp această credinţă va locui în mine, este cu neputinţă să nu fie supusă discuţiei.

PRO. Perfect.

SO. Să stăm, făcînd un cerc, precum atleţii, în jurul acestei probleme!

PRO. Haide!

SO. Însă, puţin mai înainte am spus, dacă ne mai [41c]amintim, că, atunci cînd s-ar afla în noi zisele dorinţi, trupul este cuprins de afecte separat, în izolare de suflet.

PRO. Îmi amintesc că s-au spus acestea.

SO. Dar nu era sufletul factorul ce dorea condiţia contrară stării corpului, în timp ce corpul oferea o durere sau o plăcere datorate vreunui afect?

PRO. Aşa era.

SO. Cercetează însă ce se întîmplă aici.

PRO. Vorbeşte!

[41d]SO. Se întîmplă în acel moment să se afle laolaltă dureri şi plăceri, dar apar alături şi senzaţiile acestora, tot laolaltă şi ţinînd de cauze contrare, ceea ce s-a văzut.

PRO. Aşa se pare:

SO. Dar nu s-a spus şi lucrul următor cu care ne-am declarat de acord?

PRO. Care anume?

SO. Că acestea două — durerea şi plăcerea — primind pe „mai mult” şi pe „mai puţin”, aparţin celor nelimitate?

PRO. S-a spus. Bun, şi?

SO. Ce mijloc există spre a le judeca cuvenit?

[41e]PRO. Pe ce cale şi în ce fel?

SO. Dacă intenţia de a judeca plăcerea şi durerea doreşte să distingă, în cazul de faţă, care dintre ele este mai mare sau mai mică, care este mai puternică decît cealaltă, ea compară durerea cu plăcerea, durerea cu durerea şi plăcerea cu plăcerea.

PRO. Da, asta este şi asta vrem să judecăm.

SO. Bun, dar atunci cînd, în cazul vederii, faptul [42a]de a vedea de aproape sau de departe mărimile alungă adevărul şi te determină să faci presupuneri false, să nu se petreacă acelaşi fenomen şi în cazul durerilor şi al plăcerilor?

PRO. Ba cu atît mai mult, Socrate!

SO. Numai că ceea ce se spune acum e contrariul a ceea ce s-a afirmat puţin mai înainte.

PRO. Ce spui?

SO. Mai înainte, opiniile, false ori adevărate cum erau, umpleau durerile şi plăcerile cu ceea ce le era propriu şi specific.

[42b]PRO. Foarte adevărat.

SO. Acum însă plăcerile şi durerile, fiind privite de departe sau de aproape, schimbîndu-se mereu şi, în acelaşi timp, fiind ele aşezate alături unele de celelalte, plăcerile apar mai mari şi mai puternice în raport cu durerosul, iar durerile, în raport cu plăcutul se deplasează în sens opus celorlalte{57}.

PRO. E necesar să se întîmple aşa ceva din pricinile pe care le arăţi.

SO. Însă cu cît şi unele şi celelalte se înfăţişează mai mari ori mai mici decît realitatea, cu atît, dacă [42c]le răpeşti ambelor această circumstanţă (care le face să fie astfel), vei afirma că aparenţa lor nu are temei şi nici nu vei îndrăzni să afirmi că partea corespunzătoare plăcerii si durerii are îndreptăţire si adevăr.

PRO. Nu, deloc.

SO. Vom privi aceste aspecte în continuare: oare vom întîlni în felul acesta plăceri şi dureri false în măsură încă şi mai mare decît acestea, aparente ori reale, prezente la vieţuitoare?

PRO. Ce fel de plăceri şi dureri şi la ce te referi?

SO. S-a afirmat de multe ori că, atunci cînd este nimicită natura fiecărei făpturi, atunci, datorită îmbinării şi dezbinării, umplerii şi golirii, ori creşterii [42d]şi pieirii, se întîmplă să apară dureri, suferinţe, chinuri şi toate cîte au astfel de nume.

PRO. Da, s-a spus aceasta de multe ori.

SO. Iar cînd natura lor ar fi repusă în ordine, am acceptat că repunerea în ordine este plăcerea.

PRO. Just.

SO. Dar ce se petrece atunci cînd nimic din acestea nu vine asupra corpului nostru?

PRO. Cînd s-ar putea întîmplă aşa ceva, Socrate?

[42e]SO. Întrebarea ta, Protarchos, e în afara problemei dezbătute.

PRO. Adică?

SO. Fiindcă ea nu mă opreşte să-mi repet întrebarea.

PRO. Care întrebare?

SO. Vreau să spun că dacă nu s-ar petrece aşa ceva, ce oare ar fii necesar să se întîmple cu noi?

PRO. Adică, zici, dacă trupul nu ar fi purtat nici spre plăcere, nici spre durere?

SO. Exact.

PRO. Este limpede, Socrate, că în acel caz nu ar apărea nici plăcerea, nici suferinţa.

[43a]SO. Perfect. Însă cred că tu susţii că este necesar să ni se întîmple mereu ceva de acest fel, după cum spun înţelepţii, căci toate merg veşnic cînd în sus, cînd în jos{58}.

PRO. Spun desigur şi nu nechibzuit!

SO. Cum altfel, de vreme ce ei înşişi nu sînt nechibzuiţi! Însă eu vreau să rezist acestui argument ce vine asupră-mi: în felul următor gîndesc să scap, iar tu vino cu mine.

PRO. Vorbeşte!

SO. Aşa stînd lucrurile — vom vorbi către înţelepţi, dar răspunde tu — oare tot ceea ce se întîmplă [43b]cu vieţuitoarele este şi simţit de către acestea? Nu ignorăm noi faptul creşterii şi alte asemenea evenimente cu care am avea de-a face? Sau dimpotrivă?

PRO. Ba da. Toate aceste evenimente ne rămîn aproape complet ascunse.

SO. Nu s-a spus atunci îndreptăţit că schimbările în sus si în jos produc dureri şi plăceri!

PRO. Adică?

[43c]SO. Spusa noastră va fi mai bună şi mai ferită de critică în felul următor:

PRO. În ce fel?

SO. Astfel schimbările mari produc în noi dureri şi plăceri, în timp ce schimbările moderate şi mici nu au nici unul dintre aceste afecte.

PRO. Formularea aceasta e mai bună decît cealaltă, Socrate.

SO. Atunci, dacă aşa stau lucrurile, iarăşi ne soseşte acel fel de viaţă despre care am vorbit.

PRO. Care anume?

SO. Acela despre care afirmam că este fără durere şi fără bucurie.

PRO. Perfect adevărat ce spui.

SO. Pornind de aici, să luăm în consideraţie trei feluri de vieţi: unul plăcut, altui plin de durere şi al treilea neutru. Sau cum altfel ai putea tu grăi despre [43d]ele?

PRO. Nu altfel decît aşa: anume că tipurile de vieţi sînt trei.

SO. Atunci nu ar putea fi o identitate între a nu suferi şi a fi fericit.

PRO. Cum ar putea fi?

SO. Cînd deci se întîmplă să auzi spunîndu-se că cel mai plăcut, dintre toate este să trăieşti viaţa întreagă fără durere, ce vei înţelege că se spune?

PRO. Se afirmă, cred, că a nu suferi este plăcut{59}.

[43e]SO. Socoteşte că am avea trei obiecte, oricare vrei, unul — ca să ne folosim de nume mai nobile — de aur, al doilea, de argint, iar al treilea, nici într-un fel, nici într-altul.

PRO. De acord.

SO. Cel care nu este nici de aur, nici de argint ar putea deveni fie de aur, fie de argint?

PRO. Cum să poată!

SO. Atunci nici viaţa intermediară nu ar putea fi pe drept socotită plăcută sau plină de dureri, dacă cineva ar socoti astfel, nici n-ar putea fi numită într-unul din acele feluri, cel puţin dacă ar fi numită avîndu-se în vedere o dreaptă judecată.

PRO. Cum să poată fi numită!

[44a]SO. Şi totuşi, dragul meu, auzim că ea este şi numită şi socotită în acest fel.

PRO. Oho!

SO. Oare acei oameni îşi închipuie că se bucură, ori de cîte ori ei nu suferă?

PRO. Pretind, cel puţin.

SO. Atunci îşi închipuie că, în acel moment, se bucură. Căci altminteri nu ar spune-o.

PRO. Pesemne.

SO. Ei au deci o opinie falsă în privinţa bucuriei, dacă este adevărat că naturile bucuriei şi ale lipsei de suferinţă sînt deosebite.

PRO. Chiar aşa şi sînt.

SO. Dar oare să alegem că există la noi trei stări, cum spuneam adineaori, sau că sînt numai două, [44b]suferinţa ce face rău oamenilor şi îndepărtarea de suferinţă, care fiind ea însăşi un bine, e numită „plăcere?”

PRO. În ce fel să ne întrebăm noi înşine, Socrate, aceasta în momentul de faţă? Nu înţeleg.

SO. Nu înţelegi care sînt cu adevărat duşmanii prietenului nostru Philebos, o Protarchos!

PRO. Despre cine vorbeşti?

SO. Este vorba despre unii, socotiţi pricepuţi în problemele naturii{60}, care neagă cu desăvîrşire existenta plăcerilor.

PRO. Cum aşa?

[44c]SO. Ei afirmă că ceea ce părtaşii opiniei lui Philebos numesc plăceri, nu reprezintă decît îndepărtarea de suferinţe.

PRO. Oare tu propui să dăm ascultare acestor oameni, sau cum altfel, Socrate?

SO. Nu, ci propun să ne folosim de ei, cum am face-o cu nişte profeţi, care profeţesc fără să se bizuie pe artă, ci în temeiul firii lor, încruntate, dar altfel nobile; căci ei urăsc grozav puterea plăcerii şi nu văd în ea nimic sănătos, încît ea le apare a fi o [44d]vrăjitorie seducătoare şi nu o plăcere. Te-ai putea folosi de atari oameni cercetînd şi celelalte asprimi ale caracterului lor. Vei afla apoi ceea ce cred eu a fi plăceri adevărate, pentru ca, după ce vom fi cercetat ambele opinii, să supunem judecăţii puterea plăcerii.

PRO. Drept spui.

SO. Să ne luăm după aceştia, ca după nişte aliaţi, mergînd pe urma argumentării lor încruntate. Eu cred că ei susţin cam aşa ceva, luînd-o de undeva de sus: dacă am voi să cercetăm natura unei Idei, oricare ar [44e]fi ea, spre pildă, cea a durului, oare am înţelege-o mai bine privind lucrurile cele mai dure, sau pe cele în mult mai mică măsură dure? Trebuie, Protarchos, să răspunzi acestor oameni încruntaţi precum ai face-o cu mine.

PRO. În mod evident, le voi spune lor să le privească pe cele mai dure.

SO. Atunci, dacă am voi să cercetăm în ce fel este natura genului plăcerii, nu ar trebui privit către plăcerile minore, ci către cele socotite a fi mai presus [45a]şi cele mai puternice.

PRO. Oricine ar fi de acord cu cele ce spui acum.

SO. Dar plăcerile aflate la îndemînă, care sînt şi cele mai puternice, sînt — cum spunem adesea — tocmai cele legate de trup.

PRO. Cum să nu?

SO. Oare ele sînt şi devin mai mari în cazul suferinzilor, în momentul bolii, sau în cazul oamenilor sănătoşi? Să băgăm însă

de seamă ca nu cumva, răspunzînd cu prea multă grabă, să cădem în greşeală. [45b]Probabil că am răspunde că ele sînt mai mari în cazul celor sănătoşi.

PRO. Verosimil.

SO. Bun, dar nu acele plăceri sînt mai presus, care sînt şi precedate de dorinţele cele mai mari?

PRO. Adevărat.

SO. Dar oare nu tocmai cei cu febră sau alte asemenea boli, care însetează mai mult sau tremură de frig şi suferă mai mult ceea ce se poate suferi prin intermediul trupului, care sînt într-o mai mare lipsă, au şi plăceri mai mari odată ce sînt umpluţi? Sau vom nega că acesta este adevărul?

[45c]PRO. Aşa arată într-adevăr lucrurile{61}.

SO. Atunci am apărea vorbind cu îndreptăţire afirmînd că dacă cineva ar voi să vadă cele mai mari plăceri, ar trebui să privească nu către cei sănătoşi, ci către cei bolnavi? Să nu crezi însă că eu te întreb dacă oamenii foarte bolnavi au parte de bucurii mai mari decît cei sănătoşi, ci socoteşte că eu cercetez dimensiunea plăcerii şi locul unde forţa acesteia apare în orice împrejurare. Afirmăm că trebuie să-i gîndim natura şi să înţelegem ce natură îi atribuie cei care [45d]îi neagă pur şi simplu existenţa.

PRO. Îţi urmez binişor raţionamentul.

SO. Curînd vei fi tu însuţi călăuză, Protarchos. Răspunde, aşadar: tu vezi plăceri mai mari — nu spun mai multe, dar mă refer la cele care ocupă un loc fruntaş prin tărie şi mărime — în necumpătare sau în viaţa cumpătată? Răspunde cu atenţie!

PRO. Înţeleg ce ai în vedere şi văd o mare deosebire între aceste două cazuri. Cei cumpătaţi sînt [45e]guvernaţi cumva de acea vorbă proverbială „nimic prea mult”, căreia ei îi dau ascultare. Dar plăcerea puternică punînd stăpînire pe sufletul celor necugetaţi şi necumpătaţi îi face de pomină cu strigătele lor nebuneşti{62}.

SO. Bine. Iar dacă aşa stau lucrurile, e limpede că cele mai mari plăceri, dar şi cele mai mari dureri se nasc în stricăciunea sufletului şi a trupului şi nu în buna lor condiţie.

PRO. Perfect.

SO Atunci, după ce am dat preferinţă unora dintre aceste plăceri, trebuie cercetat în ce fel ele merită a fi socotite cele mai mari.

[46a]PRO. Necesar.

SO. Cercetează, dar, plăcerile proprii bolilor următoare, în ce fel sînt ele.

PRO. Ale căror boli?

SO. Este vorba despre plăcerile dezgustătoare, pe care oamenii aceia aspri, despre care am vorbit, le urăsc pe de-a întregul.

PRO. Care anume?

SO. Precum uşurarea adusă de scărpinat la rîie, fără să mai fie nevoie de alt leac. Zei mari, ce să spunem că este acest afect, o plăcere sau o suferinţă?

[46b]PRO. El pare a fi măcar un rău amestecat.

SO. N-am venit cu acest exemplu de dragul lui Philebos!{63} Însă fără a lua în consideraţie aceste plăceri, cît şi pe cele care sînt consecinţa lor, mai că nu am putea vreodată judeca ceea ce căutăm în momentul de faţă.

PRO. Atunci să ne îndreptăm spre cele înrudite cu acestea.

SO. Te referi la cele care se înrudesc datorită amestecului?

PRO. Exact!

SO. Există, pe de-o parte, amestecuri legate de [46c]trup în trupurile însele; există, pe de altă parte, amestecuri proprii sufletului în suflet. Iar noi vom descoperi suferinţe atît ale sufletului, cît şi ale trupului, amestecate cu plăceri şi purtînd laolaltă fie numele de plăceri, fie pe cel de suferinţe.

PRO. Cum aşa?

SO. Cînd cineva, aflat fie în refacere, fie într-un proces de nimicire, resimte simultan afecte potrivnice, ba cuprins fiind de friguri, el are fierbinţeală, ba încins fiind de căldură, tremură de frig, atunci el caută, cred, să posede doar unul dintre afecte, îndepărtîndu-se de celălalt. Ia naştere în acel moment, cum se spune, „o dulceaţă amestecată cu amărăciune”, de care e greu să te desparţi, ce produce iritare multă şi apoi o [46d]aprigă încordare.

PRO. Foarte adevărat ce spui acum.

SO. Dar nu-i aşa că dintre aceste amestecuri, unele, sînt alcătuite în mod egal din dureri şi din plăceri; altele cuprind un exces din primele sau din celelalte?

PRO. Cum de nu?

SO. Afirmă, în cazul cînd suferinţele întrec plăcerile, că este vorba despre cele date de rîie sau de gâdilat despre care am

vorbit adineaori. Ori de cîte ori fierberea şi arderea sînt interioare, nu izbuteşti prin frecare şi scărpinare să le alungi, ci doar împrăştii [46e]superficial efectul. Atunci duci aceste senzaţii pînă la foc ori la contrariul acestuia, schimbînd uneori plăceri inimaginabile cu dureri. Alteori, adăugind dimpotrivă neplăceri exterioare plăcerilor interioare, suferinţele fiind amestecate cu plăcerile — indiferent care ar [47a]cîntări mai mult — faci să se desfacă cu forţa cele adunate sau să se adune cele desfăcute şi aşezi în acelaşi timp durerile alături de plăceri{64}.

PRO. Pe deplin adevărat.

SO. Iar cînd în amestec ar precumpăni plăcerea, durerea amestecată şi în deficit produce furnicături şi o uşoară iritare, în timp ce partea de plăcere amestecată în proporţie mult mai mare creează o tensiune, uneori dusă pînă la crispări spasmodice şi producînd o trecere a trupului prin toate culorile, toate aspectele, toate gîfîielile cu putinţă, conduce la o deplină scoatere din minţi şi la strigăte demente.

[47b]PRO. Aşa este.

SO. Şi-l face să spună, prietene, pe respectivul ins sau pe un altul despre sine că se bucură de asemenea plăceri într-atît, încît moare. El le caută atunci cu atît mai mult, cu cît ar fi mai nesăbuit şi mai lipsit de minte. Le socoteşte pe aceste plăceri a fi cele mai mari, iar pe cel care are parte de ele îl vede trăind mereu în chipul cel mai fericit.

[47c]PRO. Ai scos la iveală, Socrate, tot ceea ce se întîmplă cu majoritatea oamenilor.

SO. Cel puţin în ceea ce priveşte plăcerile proprii afectelor corpului însuşi, plăceri amestecate la suprafaţă şi în interior. Însă am analizat înainte şi plăcerile la care sufletul contribuie în chip contrar trupului, suferinţa opunîndu-se plăcerii şi plăcerea — suferinţei, astfel încît ambele ajung, prin amestec, să fie una. Am stabilit că atunci cînd se produce o golire, sufletul doreşte umplerea şi, sperînd-o, (sufletul) se bucură, deşi omul golit fiind, suferă. N-am afirmat [47d]atunci, dar spunem acum că, fiind sufletul în dispută cu trupul în toate aceste nesfîrşite situaţii, se produce un singur amestec de suferinţă şi plăcere.

PRO. Sînt buni sorţi să ai dreptate.

SO. Şi totuşi ne rămîne încă unul dintre amestecurile de suferinţă şi de plăcere.

PRO. Care anume?

SO. Cel despre care am afirmat că sufletul îl încearcă faţă de sine însuşi.

PRO. În ce fel dăm sens acestei afirmaţii?

[47e]SO. Oare nu socoteşti mînia, frica, dorul, jalea, iubirea, gelozia, invidia şi toate cîte sînt asemenea ca fiind anumite suferinţe ale sufletului însuşi?

PRO. Ba da.

SO. Dar oare nu le vom afla pe ele pline şi de nesfîrşite plăceri? Sau trebuie să ne reamintim vorba poetului care afirmă despre pasiune „ce-l face şi pe cel foarte cumpătat să se mînie, pasiune ce-i mult mai dulce ca mierea ce picură”{65}. Dar să ne amintim şi de [48a]plăcerile pe care le aflăm în bocete şi jelanii, care sînt amestecate cu suferinţa.

PRO. Nu mai este nevoie de reamintit, căci lucrurile aşa stau şi nici că s-ar putea petrece altminterea!

SO. Ai putea, de asemenea, privi şi plăcerile date de tragedie, cînd oamenii deopotrivă plîng şi se bucură — îţi aminteşti?{66}

PRO. Cum nu?

SO. Cît despre dispoziţia sufletului nostru în cazul spectacolului comic, ştii că şi aici există un amestec de suferinţă şi plăcere.

PRO. Nu prea înţeleg.

[48b]SO. În principiu, Protarchos, nu e lesne de înţeles întotdeauna o astfel de reacţie în atari cazuri.

PRO. Nu, deloc pe cît cred.

SO. Să luăm atunci în consideraţie această situaţie cu atît mai mult cu cît ea este mai obscură, spre a putea înţelege mai uşor amestecul de suferinţă şi de plăcere.

PRO. Vorbeşte, te rog!

SO. Oare pronunţînd cuvîntul, „invidie”, o socoteşti pe ea a fi o suferinţă a sufletului, sau în ce fel o vezi?

PRO. Da, aşa o văd.

SO. Numai că omul invidios se va bucura de necazurile celor din jur.

PRO. De bună seamă.

[48c]SO. Însă neştiinţa şi ceea ce numim „ o dispoziţie prostească”{67} sînt un rău.

PRO. Bun, şi?

SO. Iată, de aici, care este natura ridicolului.

PRO. Vorbeşte!

SO. În principal, este un defect ce-şi ia numele de la o dispoziţie anume. Iar defectului, în întregul său, îi este proprie o atitudine contrarie preceptului delfic.

PRO. Te referi, Socrate, la „cunoaşte-te pe tine însuţi”?

[48d]SO. Da; or, contrariul acestuia este, în chip hotărît, a nu te cunoaşte în nici un chip pe tine însuţi.

PRO. Bun, şi ?

SO. Încearcă, Protarchos, să divizezi problema în trei.

PRO. În ce fel? Nu-i vreo şansă să fiu în stare!

SO. Vrei să spui că eu trebuie să fac diviziunea?

PRO. Spun şi te rog, nu numai că o spun!

SO. Dar nu este necesar ca toţi cei ce nu se cunosc pe sine să fie în această neştiinţă în raport cu trei aspecte?

PRO. În ce fel?

[48e]SO. Mai întîi omul poate suferi această necunoaştere de sine în raport cu trei aspecte?

PRO. În ce fel?

SO. Mai întîi omul poate suferi această necunoaştere de sine în raport cu banii, închipuindu-se a fi mai bogat decît îi sînt mijloacele.

PRO. Sînt mulţi, într-adevăr, cei care păţesc aceasta.

SO. Dar încă şi mai mulţi sînt cei care se închipuie pe sine mai puternici şi mai frumoşi şi care, în tot ceea ce priveşte corpul, se văd mai grozavi decît sînt în realitate.

PRO. Absolut.

SO. Dar cu mult mai mulţi, cred, sînt cei din a treia categorie, care se înşeală în legătură cu sufletul, de vreme ce ei se închipuie a fi mai presus decît e cazul prin vreo virtute a acestuia.

PRO. Şi din plin fac aceasta.

[49a]SO. Dar oare nu tocmai mulţimea are pretenţii mari, crezînd a deţine, dintre virtuţi, înţelepciunea, ajungînd să fie plină de vrajbă şi de o falsă şi părelnică înţelepciune?

PRO. Cum de nu?

SO. Deci cine ar califica o astfel de atitudine ca fiind pe de-a

întregul ceva rău, ar avea dreptate?

PRO. Întru totul.

SO. Problema mai trebuie divizată în două, Protarchos, dacă urmează ca, văzînd copilăreasca invidie, să vedem şi amestecul straniu de plăcere şi suferinţă.

PRO. Cum să facem diviziunea?

[49b]SO. Toţi cîţi în chip prostesc îşi fac o idee greşită despre ei înşişi, precum şi despre toţi ceilalţi, sînt, în mod necesar, înzestraţi, unii cu putere şi forţă, alţii cu contrariul acestora.

PRO. Necesar.

SO. Divide-i aşadar în felul următor: pe cîţi dintre ei sînt slabi şi incapabili de răzbunare cînd sînt luaţi în rîs, îi vei declara ridicoli, vorbind tu cu îndreptăţire. Vei proceda, de asemenea, cu cea mai mare socotinţă, dacă pe cei în stare să se răzbune şi puternici, i-ai [49c]numi ,,de temut" şi „de spaimă". Căci ignoranţa oamenilor puternici este de spaimă şi urîtă, fiind păgubitoare pentru aproapele atît ea cît şi ceea ce îi seamănă. Cît despre ignoranţa-slăbiciune, ea îşi are locul şi firea printre cele ridicole.

PRO Pe deplin adevărat. Însă încă nu mi-e clar de aici amestecul de plăceri şi suferinţe.

SO. Ţine seama, mai întîi, de puterea invidiei.

PRO. Vorbeşte!

[49d]SO. Există durere şi plăcere nedrepte?

PRO. Neapărat.

SO. Dar nu este desigur ceva nedrept sau plin: de invidie să te bucuri de necazurile duşmanilor?

PRO. Bun, şi?

SO. În schimb, nu este nedrept ca, văzînd necazurile prietenilor, să te bucuri în loc să te întristezi?

PRO. Cum de nu!

SO. Dar am declarat că ignoranţa este, pentru toată lumea, un rău.

PRO. Şi pe drept.

SO. Or, priceperea şi frumuseţea părelnice ale [49e]prietenilor şi cîte altele mai aminteam, spunînd că se divid în trei categorii, unde sînt ridicole cîte sînt asociate cu slăbiciunea şi vrednice de ură cînd au putere — oare nu le declarăm ridicole la prieteni (cum spuneam şi înainte), cînd sînt nevătămătoare celorlalţi?

PRO. Aşa le declarăm.

SO. Dar nu afirmăm că această condiţie a lor, fiind ignoranţă este un rău?

PRO. Ba da.

SO. Ne bucurăm, ori suferim, cînd rîdem de ea?

[50a]PRO. E limpede că ne bucurăm.

SO. Dar nu am declarat că invidia este cea care te face să te bucuri de răul prietenilor?

PRO. Necesar.

SO. Raţionamentul cere deci ca noi, cînd rîdem de prietenii ridicoli, să amestecăm plăcerea cu suferinţa, prin aceea că amestecăm plăcerea cu invidia. Căci s-a admis de demult că invidia este o suferinţă a sufletului şi că rîsul este o plăcere. Or, se vede că ambele există simultan în asemenea situaţii.

PRO. Adevărat.

[50b]SO. Raţionamentul ne indică prin urmare că noi amestecăm suferinţele cu plăcerile în bocete, în tragedii şi comedii şi nu doar în cele de pe scenă, dar şi în întreaga tragedie şl comedie a vieţii, cît şi în nenumărate alte ocazii.

PRO. E cu neputinţă, Socrate, să nu cazi de acord cu aceste spuse, oricît te-ai înverşuna să îmbrăţişezi opinia contrară.

SO. Am vorbit, dar, despre mînie, bocet, frică, iubire, gelozie şi cîte mai sînt asemenea, arătînd că mereu suferinţa si plăcerea se vor găsi acolo în amestec. [50c]Aşa-i?

PRO. Da.

SO. Înţelegem, deci, că, în legătură cu jalea, invidia şi mînia, toate sînt aşa cum le-am arătat acum?

PRO. Cum să nu?

SO. Dar aşa-i că mai e încă mult de analizat?

PRO. Desigur.

SO. Din ce pricină crezi că eu ţi-am arătat amestecul existent în comedie? Oare nu ca să te conving că este uşor de arătat şi amestecul prezent în spaime, iubire şi celelalte? Or, cercetîndu-le singur, pe acestea, lasă-mă să plec, acceptînd că nu este cazul să mai [50d]lungesc vorba cu analiza restului, ci reţine-le pur şi simplu pe acestea: sufletul în absenţa trupului, trupul în absenţa sufletului şi ambele laolaltă sînt în mijlocul pasiunilor, pline de o plăcere amestecată cu durere. Aşadar, spune: îmi dai drumul sau mă ţii pînă la miezul nopţii? Mai adaug doar ceva şi cred că am norocul să-mi dai drumul. Iar mîine voi fi de acord [50e]să discut despre toate aceste probleme. Acum însă, vreau să ajung la ce a mai rămas, spre a decide ceea ce a cerut Philebos.

PRO. Bine grăit, Socrate! Parcurge, deci, şi ce a mai rămas în felul în care îţi este pe plac.

SO. În mod firesc, după plăcerile amestecate, sînt constrîns să mă îndrept, la rînd, spre cele neamestecate.

[51a]PRO. Perfect.

SO. Voi încerca, schimbînd direcţia cercetării, să le înfăţişez. Eu nu prea dau crezare celor care afirmă că toate plăcerile reprezintă o încetare a suferinţelor, ci, cum spuneam, mă servesc de mărturia acestor oameni spre a arăta că unele plăceri sînt părelnice, în fapt ele neexistînd, că altele se înfăţişează mari şi multe, dar sînt împletite cu suferinţe şi cu încetarea unor foarte mari chinuri trupeşti şi sufleteşti.

[51b]PRO. Dar care sînt plăcerile adevărate, Socrate, dacă cineva ar cugeta problema cum trebuie?

SO. Sînt cele legate de culorile socotite frumoase, de forme, de majoritatea mirosurilor, de sunete; lipsa acestora nu e resimţită, nici nu-i dureroasă, iar prezenţa lor ne umple de

senzaţii plăcute şi pure de amestecul durerii.

PRO. Cum să înţelegem, Socrate, aşa ceva?

SO. Aşa deodată, nu e chiar limpede ce spun; trebuie deci explicat. Încerc să explic frumuseţea [51c]formelor, nu aşa cum o văd cei mulţi, referindu-se la niscaiva vietăţi sau picturi, ci am în vedere linia dreaptă — raţiunea o afirmă — cercul şi, pornind de aici, suprafeţele şi corpurile care apar în urma acţiunii strungului, cît şi atunci cînd se utilizează linia şi echerul, dacă înţelegi{68}. Eu afirm că toate acestea sînt frumoase, nu în raport cu altceva, precum e cazul altora, ci sînt mereu frumoase prin ele însele şi aduc [51d]anumite plăceri proprii, fără asemănare cu cele rezultate din scărpinat. În acelaşi fel sînt frumoase şi culorile şi aduc plăceri. E pe înţeles?

PRO. Încerc, Socrate, să înţeleg. Încearcă, totuşi, să explici încă şi mai clar!

SO. Afirm că rezonanţele sunetelor muzicale, acelea blînde dar şi strălucitoare, ce compun o singură şi pură melodie, nu sînt frumoase în raport cu altceva, ci că ele însele, prin sine, sînt frumoase şi sînt urmate de plăceri înrudite cu ele.

PRO. Aşa este.

[51e]SO. Cînd are de-a face cu mirosurile, neamul acestui fel de plăceri este mai puţin divin. Dar faptul de a nu primi în amestec, cu necesitate, suferinţe, îl socotesc — în ce fel ar fi şi oricînd ne-ar apărea — drept temei al constituirii unui tip de plăceri opus celor avute în vedere mai înainte. Deci, dacă înţelegi, acestea două sînt categoriile de plăceri despre care vorbim{69}.

PRO. Înţeleg.

[52a]SO. Să mai adăugăm la cele din urmă plăcerile învăţăturii, dacă ele ne par a nu cunoaşte foamea de învăţătură şi că, din pricina foamei de cunoştinţe, s-ar naşte, ca principiu, dureri.

PRO. Aşa se pare.

SO. Bun, dar dacă la cei umpluţi de cunoştinţe ar interveni mai apoi o pierdere pricinuită de uitare, găseşti acum dureri în această pierdere?

PRO. Cel puţin nu în chip natural, ci numai în faptul de a chibzui asupra a ceea ce s-a întîmplat, cînd, [52b]după ce te-ai văzut lipsit de învăţătură, te-ai necăji, ştiindu-ţi nevoia.

SO. Dar, fericit om, noi luăm acum în considerare numai

afectele naturale, ce nu apar în urma vreunei reflexii.

PRO. Atunci grăieşti adevărat, spunînd că, în cunoştinţe, uitarea apare la noi întotdeauna fără vreo suferinţă.

SO. Trebuie atunci afirmat că aceste plăceri proprii cunoştinţelor sînt neamestecate cu suferinţele şi că în nici un caz ele nu sînt la îndemîna majorităţii oamenilor, ci doar a unei mici minorităţi.

PRO. Cum să nu afirmăm?

[52c]SO. Atunci, după ce am separat în mod cuvenit plăcerile pure de cele ce ar putea fi pe drept numite impure, să adăugăm cu mintea la plăcerile violente lipsa de măsură, iar la cele ce nu sînt aşa, dimpotrivă, buna măsură. Şi să mai adăugăm că cele care primesc la sine marele şi violentul, care se pot înmulţi sau împărţi aparţin acelui gen al nelimitatului care circulă mai puţin sau mai mult prin trup şi suflet. Iar cele [52d]care nu primesc aceste atribute aparţin lucrurilor cu bună măsură{70}.

PRO. Drept ce spui, Socrate.

SO. În continuare însă mai trebuie privit şi lucrul următor:

PRO. Care anume?

SO. Ce anume trebuie afirmat că se află în vecinătatea adevărului? Oare purul, curatul şi adecvatul sau excesivul, multul şi marele?

PRO. Ce intenţie ai cu această întrebare, Socrate?

SO. Nici un fel de mod de testare a plăcerii şi ştiinţei, Protarchos, nu trebuie lăsat neiscodit spre a se vedea dacă există la ele amîndouă ceva pur, dar şi ceva [52e]impur, pentru ca, amestecîndu-se ambele în stare pură, să fie înlesnită o judecată în mine, în tine şi în toţi cei de faţă.

PRO. Perfect.

SO.. Haide deci să cugetăm astfel despre toate cîte le numim genuri pure; iar făcînd o alegere, să privim mai întîi pe unul dintre ele.

[53a]PRO. Pe care să-l alegem?

SO. Mai întîi dacă voieşti să privim genul albului

PRO. De acord.

SO. Cum ar putea exista o puritate a albului şi ce ar fi ea? Oare ea ar fi dată de mărimea şi de cantitatea albului sau de lipsa de amestec, dacă nici un alt fragment de culoare nu s-ar afla în el?

PRO. E limpede că puritatea e dată de cel mai curat.

SO. Aşa e. Atunci nu-l socotim pe acesta tocmai, [53b]Protarchos, cel mai adevărat şi, deopotrivă, cel mai frumos dintre toate alburile, dar nu-l vom socoti astfel pe cel care excelează în mărime sau cantitate?{71}

PRO. Perfect.

SO. Dacă vom spune aşadar că o cantitate mică de alb pur este mai albă şi, deopotrivă, mai frumoasă şi mai adevărată decît mult alb amestecat, vom vorbi pe deplin îndreptăţit.

PRO. Întru totul.

SO. Dar oare vom avea nevoie de multe asemenea exemple pentru problema plăcerii, sau e îndeajuns să ne gîndim pornind de la acesta că orice plăcere mică [53c]şi puţină, dar pură de orice intruziune a suferinţei, ar fi mai plăcută, mai adevărată şi mai frumoasă decît una mare şi extinsă?

PRO. Aşa este şi exemplul este îndestulător.

SO. Bine, dar ce spui de asta? Nu am auzit spunîndu-se

despre plăcere că ea este întotdeauna devenire, dar că fiinţarea nu aparţine deloc plăcerii? Oameni dibaci se apucă să ne expună această chestiune si trebuie să le mulţumim{72}.

PRO. Adică?

[53d]SO. Îţi voi lămuri chestiunea prin întrebări, dragă Protarchos.

PRO. Vorbeşte, odată şi întreabă!

SO. Există, dar, două entităţi, una în sine şi prin sine, cealaltă tinzînd mereu către altceva.

PRO. Ce sînt acestea şi la care te referi?

SO. Una este mereu cea mai nobilă prin fire, a doua, duce lipsa primei.

PRO. Vorbeşte mai limpede.

SO. Doar am văzut şi adolescenţi frumoşi şi nobili, dar şi bărbaţi îndrăgostiţi de ei.

PRO. Fireşte.

SO. Caută în tot existentul două entităţi [53e]asemănătoare cu aceste două feluri de oameni.

PRO. Să mai vorbesc şi a treia oară? Spune mai clar, Socrate, ce ai în minte!

SO. Nimic prea savant, Protarchos! Doar că problema aceasta ne necăjeşte puţin pe noi doi. Afirmăm că se pot distinge două feluri de entităţi: unele sînt neîncetat în vederea a ceva, altele, cele care devin în vederea a ceva, devin mereu în vederea a ceva.

PRO. Cu greu am priceput din pricina repetiţiilor.

[54a]SO. Probabil, copile, că vom înţelege mai lesne, dacă vom da curs pe mai departe discuţiei.

PRO. De ce nu?

SO. Să luăm două noi entităţi.

PRO. Care anume?

SO. Una este devenirea tuturor, cealaltă este fiinţa.

PRO. Ţi le primesc pe acestea două: fiinţa şi devenirea.

SO. Perfect. Care dintre ele există în vederea celeilalte, devenirea în vederea fiinţei, sau fiinţa în vederea devenirii?

PRO. Cercetezi acum dacă entitatea numită „fiinţă” este ceea ce este în vederea devenirii?

SO. Aşa s-ar zice.

[54b]PRO. Pe zei, oare mă întrebi cam aşa ceva: „spune, Protarchos, oare pretinzi că navigaţia există în vederea navelor

sau că navele mai curînd în vederea navigaţiei şi aşa mai departe?”

SO. Aşa ceva spun, Protarchos.

PRO. De ce nu ţi-ai răspuns atunci singur, Socrate?

SO. Nici o piedică, tu însă ia parte la discuţie.

PRO. De acord.

[54c]SO. Afirm că în vederea unei deveniri există toate leacurile, sculele şi orice material; că fiecare devenire în parte există în vederea unei fiinţe particulare şi că devenirea în ansamblul ei, există în vederea fiinţei în ansamblul ei.

PRO. Foarte limpede.

SO. Atunci, dacă plăcerea este o devenire, ea ar apărea cu necesitate în vederea vreunei fiinţe.

PRO. Bun, şi?

SO. Acel lucru însă, în vederea căruia ar apărea mereu ceea ce apare mereu în vederea a ceva — acela se află în partea binelui. Dar ceea ce apare în vederea a ceva, dragul meu, trebuie aşezat altundeva.

PRO. Neapărat.

[54d]SO. Atunci, în cazul cînd plăcerea este devenire, o vom aşeza îndreptăţit în altă parte decît în cea a binelui{73}.

PRO. Pe deplin îndreptăţit.

SO. Aşadar, cum am spus începînd această analiză, i se cuvin mulţumiri celui ce a arătat că plăcerea ţine de devenire, dar cîtuşi de puţin de fiinţă. E clar că omul acela îşi rîde de cei ce susţin că plăcerea este un bine.

PRO. Si grozav încă îşi rîde!

[54e]SO. Or, acelaşi om îşi va rîde şi de cei care se desăvîrşesc în deveniri.

PRO. În ce fel şi despre ce fel de oameni vorbeşti?

SO. Mă refer la cei care, odată ce şi-au astîmpărat foamea ori setea, fie o alta dintre acestea cîte sînt astîmpărate de o devenire, se bucură de devenire, luînd-o drept plăcere şi afirmă că n-ar consimţi să trăiască fără să înseteze sau să flămînzească şi să îndure tot ceea ce s-ar zice că urmează acestor pătimiri{74}.

[55a]PRO. Verosimil.

SO. Cu toţii am afirma că nimicirea este contrariul naşterii şi al devenirii.

PRO. Necesar.

SO. S-ar alege deci nimicirea şi devenirea atunci cînd s-ar alege asemenea lucruri şi nu cea de-a treia viaţă, cea lipsită de bucurie, dar şi de suferinţă, în care există cugetare cît e cu putinţă de pură.

PRO. Pare-se, Socrate, că apare o mare absurditate atunci cînd ni s-ar propune plăcerea drept un bine.

SO. Mare, mai cu seamă că am putea cerceta şi în felul următor:

PRO. Care?

[55b]SO. Cum să nu fie absurd ca nimic să nu fie bun şi frumos nici în corpuri, nici nicăieri altundeva, în afară de suflet, iar acolo doar plăcerea să fie un bine, în timp ce vitejia, cumpătarea şi alte virtuţi ale sufletului — cîtuşi de puţin? Şi cum să nu fie de asemenea absurd ca cel ce nu are bucurie, ci suferă, să fie silit să declare că este un om rău atunci cînd suferă, chiar dacă ar fi cel mai bun dintre toţi oamenii, iar atunci cînd se bucură, pe ce se bucură mai mult pe atît e [55c]mai bogat în virtuţi?

PRO. Toate acestea, Socrate, ar fi cît se poate de absurde.

SO. Dar să nu ne apucăm a cerceta doar plăcerea, apărînd că ne-am feri de cercetarea intelectului şi a ştiinţei. Ci luîndu-ne curaj, dacă există aici ceva putred, să-l nimicim cu totul pentru ca, privind partea lor prin natură cea mai pură, să ne folosim în vederea judecăţii{75} globale de părţile cele mai adevărate atît ale acestora, cît şi ale plăcerii.

PRO. De acord.

[55d]SO. Însă o parte a ştiinţei produce cunoştinţele, cealaltă educaţia şi creşterea. Nu-i aşa?

PRO. Aşa-i.

SO. Or, considerînd artele manuale, să ne gîndim mai întîi că prima parte a ştiinţei are mai mult de-a face cu ele, în timp ce a doua mai puţin, trebuind să o gîndim pe prima ca fiind foarte pură, iar pe a doua ca mai puţin pură.

PRO. Aşa trebuie să gîndim.

SO. Trebuie atunci bine separate ştiinţele principale.

PRO. Care sînt acestea şi în ce fel să o facem?

[55e]SO. Spre pildă, dacă cineva ar extrage ştiinţa numărului, a măsurătorii şi a cîntăririi din toate artele, ar rămîne — ca să spunem aşa — o biată rămăşiţă din fiecare.

PRO. Biată, într-adevăr!

SO. Ar mai rămîne, după această extragere, puterea de a imagina, exercitarea simţurilor prin experienţă şi rutină, utilizîndu-se puterile conjecturii, puteri pe care mulţi le numesc arte şi care produc prin [56a]sîrguinţă şi trudă puterea.

PRO. Cu necesitate se întîmplă ceea ce spui!

SO. Arta flautului este, pentru început, plină de această putere, punînd în armonie potrivirea sunetelor nu prin măsurătoare, ci prin exerciţiul conjecturii; dealtfel, întreaga artă a muzicii, obţinînd prin conjectură măsura fiecărei corzi, apare a avea în amestec mult din ceea ce este imprecis şi puţin din ceea ce este sigur.

PRO. Foarte adevărat!

SO. De asemenea, vom afla ca fiind în aceeaşi [56b]condiţie medicina, agricultura, ştiinţa navigaţiei şi cea a conducerii oştilor.

PRO. Chiar aşa.

SO. Cît despre arta construcţiei, ce se foloseşte, cred, de mai multe măsuri şi unelte, pe ea problemele ce atrag după sine precizia, o fac să presupună mai multa artă decît celelalte ştiinţe.

PRO. În ce situaţie?

SO. La construcţia navală, la cea a caselor şi la multe alte lucrări in lemn. Căci ea se serveşte — socot — [56c]de riglă, de strung, de sfoară şi de ingeniosul echer.

PRO. E întocmai cum spui, Socrate.

SO. Să divizăm, aşadar, numitele arte în două categorii: cele care, asociindu-se muzicii, au parte de mai puţină precizie în lucrările lor şi cele care, asociindu-se artei construcţiei, au parte de mai multă precizie.

PRO. Diviziunea e făcută.

SO. Dintre ultimele, cele mai precise arte sînt cele pe care acum le-am amintit în primul rînd.

PRO. Am impresia că te referi la aritmetică şi la celelalte pe care le-ai menţionat laolaltă cu aceasta.

[56d]SO. Aşa e. Dar oare nu trebuie divizate în două şi acestea din urmă? Spune!

PRO. La care arte te referi?

SO. Oare nu trebuie avut în vedere că una este aritmetica vulgară şi alta este cea a filosofilor?{76}

PRO. În ce fel distingînd-o pe una, ai putea afla o întemeiere a celeilalte aritmetici?

SO. Nu-i o distincţie neînsemnată, Protarchos. Căci [56e]unii iau în socoteala lor unităţi inegale, ca două armate, doi boi sau două obiecte, cele mai mari sau cele mai mici dintre toate. Ceilalţi nu vor fi niciodată de acord cu aşa ceva, neacceptînd ca

vreo unitate să fie diferită de vreo alta, dintre nenumăratele unităţi.

PRO. Ai dreptate: nu este mică deosebirea între aceştia care îşi bat capul cu numărul, încît e normal să existe două aritmetici.

SO. Bun, dar arta calculului şi a măsurătorii — comparîndu-le cum apar în cazul construcţiei şi al negoţului, dar şi în cel al geometriei şi al calculului savant — oare să le socotim a fi fiecare în parte, [57a]unică, ori dedublată?

PRO. Ca să rămîn în acord cu cele de mai înainte, aş spune că fiecare dintre aceste arte este dublă.

SO. Bine. Dar îţi dai seama ce am urmărit aducînd problema aceasta în centrul discuţiei?

PRO. Cred că da. Totuşi aş dori ca tu să lămureşti această întrebare.

SO. Îmi pare că discuţia aceasta, acum nu mai puţin decît atunci cînd am pornit-o, a fost propusă, pentru ca ea să caute un corespondent pentru plăceri: anume să vadă dacă există vreo ştiinţă mâi pură decît o altă ştiinţă, după cum există o plăcere mai pură decît o [57b]alta.

PRO. E foarte limpede că în vederea acestui scop am pornit discuţia.

SO. Bun, dar nu a descoperit discuţia noastră mai înainte, cu alte exemple, că o artă{77} este mai sigură ori mai nesigură decît o alta?

PRO. Ba da.

SO. Iar după ce ea a pronunţat un nume comun pentru o anume artă, după ce a arătat că opinia o [57c]arată pe aceasta ca unică, nu cercetează ea din nou certitudinea şi puritatea a două arte, anume dacă precizia mai mare o are cea a filosofilor, sau cea a nefilosofilor?

PRO. Ba da, mi se pare că aceasta cercetează discuţia.

SO. Atunci, ce răspuns vom da, Protarchos?

PRO. Vai, Socrate, am aflat că există în domeniul ştiinţelor o uimitor de mare deosebire în privinţa certitudinii!

SO. Aşadar, va fi mai uşor de răspuns?

PRO. Bine. Rămînă că ştiinţele „exacte” sînt mult superioare celorlalte arte, iar dintre acestea, cîte au de-a face cu iniţiativa filosofilor adevăraţi sînt mult mai presus, ocupîndu-se de măsuri şi de numere, prin [57d]precizie şi adevăr{78}.

SO. Fie aceasta cum spui şi, dîndu-ţi crezare şi prinzînd curaj, vom răspunde celor dibaci să tragă în toate sensurile cuvintele ... .

PRO. Ce anume?

SO. Că există două aritmetici şi două ştiinţe ale măsurătorii şi multe altele în chip asemănător acestora, ştiinţe ce sînt îngemănate, avînd însă parte de o denumire unică.

PRO. Perfect, să dăm acest răspuns celor despre [57e]care afirmă că sînt dibaci.

SO. Afirmăm deci că acestea sînt ştiinţele cele mai exacte?

PRO. Desigur.

SO. Ne-ar dezavua însă, Protarchos, puterea dialecticii, dacă am judeca vreo alta mai presus de ea.

PRO. Ce fel de putere trebuie avută în vedere?

[58a]SO. E vădit că oricine ar putea cunoaşte pe cea numită acum. Căci eu cred despre cunoaşterea preocupată de ceea-ce-este, de ceea-ce-fiinţează şi este mereu la fel că toţi cei care au fie şi puţin duh într-înşii o socotesc ca fiind cu mult cea mai adevărată cunoaştere. Dar tu? Cum vezi, Protarchos, aceasta?

PRO. Eu l-am auzit, Socrate, mereu pe Gorgias spunînd că arta persuasiunii întrece cu mult celelalte [58b]arte{79}. Căci ea îşi supune totul ele bună voie şi nu prin violenţă şi că ar fi cu mult cea mai bună dintre arte. Acum însă nu aş vrea să mă opun nici ţie, dar nici lui Gorgias.

SO. Mi se pare că părăseşti cu voie armele, ruşinîndu-te să te pronunţi.

PRO. Fie şi aşa, dacă aşa zici.

SO. Oare însă eu sînt de vină dacă nu m-ai înţeles corect?

PRO. Cum aşa?

SO. N-am cercetat încă, dragă Protarchos, care artă [58c]sau ştiinţă le întrece pe toate prin faptul că este cea mai mare, cea mai bună şi aducătoare nouă de cele mai mari foloase, ci am voit să vedem care anume cercetează clarul, precisul şi adevărul cel mai adevărat, fie ea şi mică şi aducătoare de puţin folos — iată ce căutăm noi acum. Priveşte, dar: Gorgias nu te va urî, dacă vei îngădui disciplinei lui să domnească peste ceea ce oamenilor le este util. Iar disciplinei la care eu mă refer — după cum am spus despre albul aflat în cantităţi mici, dar care, fiind pur, îl întrece pe cel mult şi neasemenea cu el — acordă-i acestei discipline că [58d]ea este acel lucru cel mai adevărat. Şi acum, după ce cu sîrg am cugetat şi am cercetat îndestulător, fără să privim către foloasele ştiinţelor, nici către onorurile lor, ci examinînd bine ce forţă a sufletului nostru am aflat iubind adevărul şi făcînd totul de dragul lui, despre ea să vorbim: oare am putea spune că ea posedă, în chip verosimil, cel mai mult puritatea intelectului şi a judecăţii, sau că trebuie căutată o alta, [58e]superioară acesteia?{80}

PRO. Cercetez şi cred că este greu de acceptat că vreo altă artă sau ştiinţă poate adera mai mult ca aceasta la adevăr.

SO. Dar oare, gîndindu-te la lucrul următor, ai afirmat ceea

ce spui acum? Majoritatea artelor, cît şi cei ce se străduiesc cu ele mai întîi se folosesc de [59a]opinii şi caută cu încordare ceea ce aparţine opiniei. Iar dacă cineva cercetează în legătură cu natura, ştii bine că el cercetează toată viaţa în ce fel a apărut această lume şi ce se întîmplă cu ea. Să spunem altfel sau aşa?

PRO. Aşa să spunem.

SO. Atunci omul acesta îşi dă osteneală căutînd nu pe cele-ce-sînt-veşnic, ci pe cele ce devin, vor deveni şi au devenit?

PRO. Adevărat.

SO. Am putea atunci spune că din aceste discipline revine ceva clar adevărului celui mai pur — [59b]discipline pentru care nici nu a existat vreodată o existenţă constantă, nici nu va exista, nici nu există în prezent?

PRO. Cum am putea spune aşa ceva?

SO. Dar în ce fel am putea noi avea vreo siguranţă ocupîndune de discipline care nu posedă deloc siguranţa?

PRO. Pare că în nici un chip.

SO. Nici aşadar mintea, nici ştiinţa care se ocupă cu aşa ceva nu sînt deţinătoare ale adevărului celui mai adevărat.

PRO. Nu, pe cît e de crezut.

SO. Opiniile tale, ale mele, ale lui Gorgias şi Philebos trebuie lăsate în pace, dar lucrul următor e [59c]neapărat să fie întărit prin raţionament.

PRO. Care anume?

SO. Că siguranţa, puritatea, adevărul şi ceea ce numim „apartele”{81}, de vreme ce au de-a face cu ceea ce este mereu la fel în chip neamestecat, se raportează la alte realităţi, ori la unele ce sînt îndeaproape înrudite cu acelea. Iar restul trebuie declarat ca sosind pe al doilea şi chiar pe ultimul loc.

PRO. Adevărat ce spui.

SO. Dar oare numele cele mai frumoase nu trebuie, pe drept, distribuite lucrurilor celor mai frumoase, asociate unor asemenea realităţi?

PRO. Verosimil.

[59d]SO. Şi nu trebuie preţuite cel mai mult nume ca cel de „intelect” si cel de „cugetare”?

PRO. Ba da.

SO. Aceste nume sînt precis şi corect instituite spre a numi gîndurile referitoare la ceea-ce-este-cu- adevărat{82}.

PRO. Aşa e.

SO. Iar cele pe care eu mai înainte le-am supus judecăţii nu sînt altele decît acestea.

PRO. Bun, şi?

[59e]SO. Fie. Cît despre cugetare, plăcere şi unirea dintre ele, dacă cineva ne-ar vorbi ca unor artizani, arătîndu-ne de unde anume şi în ce fel ar trebui să o confecţionăm pe aceasta din urmă, s-ar folosi de o comparaţie nimerită.

PRO. Desigur.

SO. Dar după aceasta, oare nu trebuie să ne apucăm a săvîrşi amestecul?

PRO. Adică?

SO. Dar oare nu s-ar cuveni mai degrabă să ne spunem şi să ne reamintim nouă înşine următoarele?

PRO. Ce anume?

SO. Ceea ce am amintit şi mai înainte: bine zice, [60a]cred, proverbul că un lucru bun trebuie repetat de două şi chiar de trei ori.

PRO. Anume?

SO. Fii atent, pe Zeus! Cred că în felul următor au fost spuse cele arătate mai înainte:

PRO. În ce fel?

SO. Philebos afirmă că plăcerea este aşezată drept îndreptăţită finalitate pentru toate fiinţele şi că toate trebuie să se conducă după această finalitate, ea fiind binele pentru toate. Astfel, două denumiri „bine” şi „plăcut” sînt aşezate în mod îndreptăţit pentru o singură entitate şi o singură natură. Socrate neagă că ar exista o unică entitate, afirmînd că ar fi două [60b]entităţi, aşa cum sînt şi două denumiri — binele şi plăcutul avînd naturi diferite; în plus, el susţine că gîndirea participă mai mult la natura binelui decît plăcerea. Nu acestea sînt şi au fost spusele, Protarchos?

PRO. Întocmai.

SO. Dar oare n-ar trebui să cădem de acord şi acum, ca şi mai înainte, asupra următorului punct?

PRO. Care anume?

SO. Că natura binelui se deosebeşte de celelalte prin următorul aspect:

[60c]PRO. Care?

SO. Orice fiinţă care l-ar poseda pe de-a întregul, cu desăvîrşire, n-ar mai avea nevoie de altceva, avînd ea o desăvîrşită suficientă. Nu-i aşa?

PRO. Ba da.

SO. Dar n-am încercat cu raţiunea să distingem cele două feluri de entităţi în raport cu viaţa făgăduită de ele, mai întîi plăcerea neamestecată cu cugetare, apoi, la fel, cugetarea ce nu posedă nici cea mai măruntă plăcere?

PRO. Aşa a fost.

SO. Dar oare ni s-a părut atunci că vreuna [60d]dintre aceste două vieţi ar putea fi cumva îndestulătoare?

PRO. Cum s-ar putea?

SO. Iar dacă mai înainte am făcut vreo omisiune, acum, oricine, reluând, să vorbească cu mai mult temei, considerînd memoria, cugetarea, ştiinţa şi opinia adevărată ca aparţinînd aceleiaşi categorii şi cercetînd dacă vreun om ar primi să posede indiferent ce — nu mă refer acum doar la plăcerea cea mai mare sau cea mai puternică — în cazul cînd nici n-ar opina că se [60e]bucură cu adevărat, nici n-ar şti ce fel de afect ar încerca, nici n-ar reţine deloc amintirea afectului. Aceleaşi lucruri să le spună şi în legătură cu cugetarea, anume dacă vreun om lipsit total de fie şi cea mai mică plăcere, ar accepta să aibă cugetarea mai degrabă decît s-o posede împreună cu unele plăceri, ori să aibă toate plăcerile lipsite de cugetare mai degrabă decît însoţite de puţină cugetare.

PRO. Nu-i nevoie, Socrate, nici măcar de pus de multe ori această întrebare.

[61a]SO. Atunci ceea ce este desăvîrşit şi preferabil pentru toţi — binele autentic — nu poate fi nici una, nici cealaltă dintre vieţi.

PRO. Cum ar putea fi!

SO. Fie că trebuie luat în consideraţie cu claritate binele însuşi, fie vreun model al său, pentru a avea, cum spuneam, cui da premiul al doilea.

PRO. Perfect.

SO. Dar n-am luat-o pe un drum către bine?

PRO. Care?

SO. După cum, dacă cineva caută vreun om, mai [61b]întîi el, cu îndreptăţire, s-ar interesa de locuinţa unde şade acela, faptul ar fi, fără îndoială, de mare ajutor în vederea aflării celui căutat.

PRO. Cum de nu!

SO. Aşa şi în cazul nostru: un anumit raţionament ne-a indicat să nu căutăm binele în viaţa neamestecată, ci în cea

amestecată.

PRO. Întru totul.

SO. Există mai multă speranţă că cel căutat va fi aflat, cu mai multă claritate, în viaţa bine amestecată decît în cea care nu este astfel?

PRO. Da.

SO. Rugîndu-ne zeilor, Protarchos, să facem aşadar [61c]amestecuri, fie că Dionysos, fie că Hefaistos{83}, fie că oricare alt zeu are parte de cinstea de a săvîrşi amestecuri!

PRO. Chiar aşa!

SO. Iar dacă nouă, paharnicilor, ne stau înainte izvoare, s-ar putea asemui cu un izvor de miere cel al plăcerii, iar cel al cugetării, ce nu îmbată şi nu conţine vin, cu o apă aspră şi sănătoasă. Pe aceste izvoare să ne străduim să le amestecăm cît se poate de bine.

PRO. Cum de nu!

[61d]SO. Dar mai întîi: oare amestecînd orice plăcere cu orice cugetare, am ajunge cel mai repede la bine?

PRO. Poate că da.

SO. Dar nu-i sigur. Cred că aş putea arăta în ce fel am putea amesteca într-un fel mai lipsit de primejdii.

PRO. Vorbeşte!

SO. Plăcerile ni s-au înfăţişat unele mai adevărate decît altele şi la fel şi artele — unele mai exacte decît altele.

PRO. Cum să nu!

[61e]SO. Şi ştiinţele se deosebesc între ele, unele privind către naştere şi pieire, altele către cel ce nici nu se naşte, nici nu piere, ci este la fel şi acelaşi mereu. Raportînd la adevăr o asemenea ştiinţă am socotit-o mai aproape de el decît e cealaltă.

PRO. Aşa este.

SO. Atunci, ce-ar fi dacă, amestecînd, am privi mai întîi diviziunile cele mai adevărate ale fiecărui ingredient? Oare, odată ele amestecate, ar fi îndestulătoare spre a ne oferi viaţa cea mai de dorit, ori mai avem nevoie de încă ceva de alt tip?

PRO. Eu cred că aşa trebuie procedat.

SO. Fie atunci un om care cugetă că dreptatea însăşi există, omul fiind în stare să dea socoteală de ceea ce gîndeşte şi care cugetă asemănător despre toate cele-ce-sînt.

[62a]PRO. Fie.

SO. Oare omul acesta va avea destulă ştiinţă, atunci cînd poate da seamă de sfera divină şi de cercul [62b]divin şi în sine, ignorînd sfera aceasta omenească şi cercurile de la noi, folosindu-se la construcţia unei case de cercurile şi riglele acelea divine?

PRO. E ridicol, Socrate, să ne situăm numai printre ştiinţele divine.

SO. Ce spui? Trebuie pusă în amestec arta nesigură şi impură a unei rigle şi a unui cerc mincinoase?

PRO. E necesar, dacă urmează să putem, afla de fiecare dată şi drumul într-acasă.

[62c]SO. Însă trebuie amestecată laolaltă şi muzica, despre care puţin mai înainte am spus că, fiind plină de conjecturi şi de imitaţie, duce la lipsă ele puritate?

PRO. Mie unuia mi se pare necesar, dacă e cazul ca viaţa noastră să merite fie şi puţin a fi viaţă.

SO. Vrei deci ca, precum un portar împins şi forţat de către mulţime, fiind şi eu înfrînt, să deschid porţile, lăsînd toate ştiinţele să intre şi să se amestece laolaltă — cea mai defectuoasă cu cea mai pură?

[62d]PRO. Nu ştiu deloc, Socrate, în ce fel ar fi vătămat

cineva, dacă ar accepta toate celelalte ştiinţe, din moment ce le-ar avea pe cele mai presus.

SO. Să le trimit pe toate să curgă, în „confluentul comun al apelor”, cum spune, poetic, Homer?{84}

PRO. Bineînţeles.

SO. S-au dus! Iarăşi însă trebuie mers către izvorul plăcerilor. Căci felul în care ne-am gîndit să le amestecăm — mai întîi părţile celor adevărate — nu s-a împlinit, ci, din pricina iubirii ce o purtăm [62e]tuturor ştiinţelor, le-am dat drumul împreună, înaintea plăcerilor.

PRO. Foarte adevărat ce spui.

SO. Acum însă e cazul ca noi doi să deliberăm şi în legătură cu plăcerile, dacă şi acestea trebuie acceptate în masă, sau dacă, dintre ele, trebuie trimise cele dintîi, doar cîte sînt adevărate.

PRO. E un mare cîştig pentru siguranţa noastră, să trimitem în primul rînd pe cele adevărate.

SO. Să fie trimise! Ce mai urmează? Oare dacă există şi plăceri necesare, precum în cazul ştiinţelor, nu trebuie trimise în amestec şi acestea?{85}

PRO. Cum de nu? Desigur că şi cele necesare!

[63a]SO. Iar după ce s-a socotit nevătămător şi de folos a cunoaşte de-a lungul vieţii toate artele, tot aşa, dacă este adevărat că a aveam viaţă toate plăcerile este de folos şi nevătămător pentru toţi, să le amestecăm atunci pe toate.

PRO. În ce fel sa vorbim despre ele şi cum să procedăm?

SO. Nu e cazul să mă întrebi pe mine, ci, cercetînd plăcerile însele şi cugetările, întreabă-le pe unele în legătură cu celelalte următorul lucru:

[63b]PRO. Care anume?

SO. „Dragele mele, fie că trebuie să fiţi numite plăceri, fie că meritaţi orice alt nume, oare nu aţi accepta să locuiţi laolaltă cu întregul cugetării mai curînd decît fără el?” Cred că la aceasta, e necesar ca ele să răspundă în felul următor:

PRO. Anume?

SO. După cum s-a afirmat mai înainte: „Genul neasociat şi pur nu prea este nici posibil, nici de folos. [63c]Fiindcă, examinînd totul, socotim că dintre toate genurile cel mai bun pentru convieţuirea cu noi este cel care, cunoscînd tot restul, cunoaşte desăvîrşit, după putinţă, fiecare însuşire a noastră”.

PRO. Vom spune: „Aţi vorbit frumos de astă-dată.”

SO. Bine. După aceasta trebuie întrebate cugetarea şi intelectul: Oare primiţi în amestec niscaiva plăceri? — am vorbi întrebîndu-le. „Ce fel de plăceri?” — ar întreba cele două.

PRO. Verosimilă întrebare.

[63d]SO. Iată ce vom spune în continuare: „Alături de acele plăceri adevărate, veţi accepta ca şi cele mai mari şi mai puternice plăceri să convieţuiască cu voi?” „Cum aşa, Socrate? — ar răspunde probabil cugetarea şi intelectul. Acestea doar ne aduc nouă nenumărate piedici, tulburînd sufletele în care locuim din pricina unor suferinţe nebuneşti. Ele nu îngăduie ca [63e]noi să domnim, iar pe majoritatea odraslelor noastre le nimicesc prin uitarea ce o produc. Dar plăcerile despre care ai afirmat că sînt adevărate şi pure, pe acelea socoteşte-le cumva prietene nouă, şi, mai cu seamă, priveşte-le astfel pe cele legate de sănătate şi de cumpătare. În fine, plăcerile ce vin însoţind ca pe o divinitate deplinătatea virtuţii şi urmînd-o întru toate, ei bine, pe acestea pune-le în amestec. Dar este o mare nerozie ca cel ce doreşte să vadă o unire şi un amestec cît se poate de frumoase şi de [64a]neînvrăjbite, să amestece cu intelectul plăcerile însoţite de nechibzuinţă şi de orice alt viciu. Iar în cazul amestecului trebuie încercat a se afla care este binele natural din om şi din Tot şi care îi este Ideea.” Oare nu vom spune că intelectul a răspuns astfel cu înţelepciune, fiind în deplinătatea posesiunii de sine, vorbind despre sine, despre memorie şi despre dreapta opinie?

PRO. Pe deplin.

SO. Dar şi următorul ingredient este necesar şi nimic n-ar putea ieşi în absenţa lui:

[64b]PRO. Care anume?

SO. Entitatea cu care nu vom amesteca adevărul, nici nu ar putea avea o devenire adevărată, nici, odată născută, nu ar putea fi cu adevărat.

PRO. Cum ar putea fi?

SO. În nici un chip. Dar dacă mai e nevoie de încă ceva pentru acest amestec, vorbiţi tu şi cu Philebos. Mie unuia mi se pare că discursul şi-a găsit împlinirea precum o ordine incorporată ce urmează să guverneze bine un corp însufleţit{86}.

PRO. Socoteşte, Socrate, că si eu văd lucrurile astfel.

[64c]SO. Şi spunînd acum că stăm la porţile binelui şi a locuinţei acestuia, probabil că ne-am exprima corect?

PRO. Aşa cred.

SO. Atunci care este, într-un amestec, elementul cel mai de preţ, care ne-ar apărea răspunzător de o stare a amestecului pe placul tuturora? Văzînd acest element, vom cerceta apoi dacă el este mai apropiat şi mai înrudit de intelect, ori de plăcere, în orice situaţie.

[64d]PRO. Perfect. Este cel mai folositor lucru pentru noi a-l examina.

SO. Dealtminteri, nu este greu de văzut cauza oricărui amestec, cauză datorită căreia un amestec devine ori excelent, ori dimpotrivă, bun de nimic.

PRO. Ce spui?

SO. Nici un om nu o ignoră.

PRO. Anume?

SO. Anume că un amestec, oricare şi oricum ar fi el, dacă nu are parte de măsură, şi proporţie, e necesar să nimicească elementele amestecate şi pe sine cel dintîi. Căci aşa nu mai este vorba despre un [64e]amestec, ci fiind o punere confuză laolaltă, el ajunge mereu o nenorocire pentru ingredientele amestecate.

PRO. Foarte adevărat.

SO. Acum însă puterea binelui a alergat îndreptîndu-se către natura frumosului. Căci măsura şi proporţia par pretutindeni să devină frumuseţe şi virtute.

PRO. Negreşit.

SO. Am afirmat însă că în amestec a fost introdus şi adevărul.

PRO. Desigur.

[65a]SO. Atunci, dacă nu putem vîna binele cu ajutorul unei singure specii, să luăm, dimpotrivă, trei laolaltă — frumosul, proporţia şi adevărul şi să spunem că pe ele, ca şi cînd ar fi vorba despre una singură, le-am putea vedea responsabile de calitatea elementelor amestecului, care, datorită acestora trei, a devenit bun.

PRO. Perfect.

SO. Prin urmare, Protarchos, oricine ar putea fi un judecător suficient de bun, pentru a decide care dintre cele două — plăcerea şi cugetarea — este mai înrudită cu binele superior şi

care este mai de preţ [65b]la oameni şi la zei.

PRO. E limpede, totuşi ar fi preferabil a discuta chestiunea.

SO. Să judecăm, prin urmare, pe fiecare dintre cele trei — frumosul, proporţia{87} şi adevărul — raportîndu-le la plăcere şi la intelect. Căci trebuie să stabilim cu care dintre acestea două ar fi mai înrudită fiecare dintre acelea trei.

PRO. Vorbeşti despre frumuseţe, adevăr şi măsură?

SO. Da. Ia mai întîi adevărul, Protarchos, şi, odată ce l-ai luat, examinează cei trei termeni: intelectul, [65c]adevărul şi plăcerea. Gîndindu-te destul de mult timp, răspundeţi singur, indicînd dacă se înrudeşte mai mult plăcerea sau intelectul cu adevărul.

PRO. De ce ar fi nevoie de timp? Căci ele două se deosebesc mult. Plăcerea este, dintre toate, cea mai plină de fanfaronadă, cum se spune, iar în plăcerile dragostei care par a fi cele mai mari, chiar şi jurămîntul fals primeşte iertare de la zei, de vreme ce plăcerile, precum copiii, nu posedă nici un pic de minte. Cît despre intelect, acesta fie că este identic cu [65d]adevărul, fie că, dintre toate cele, el este cel mai apropiat de adevăr şi este lucrul cel mai adevărat{88}.

SO. Atunci cercetează după aceasta, în acelaşi fel, măsura, dacă plăcerea posedă din ea mai mult decît cugetarea, ori cugetarea mai mult decît plăcerea.

PRO. Ai pus iarăşi înainte o cercetare lesnicioasă. Cred, într-adevăr, că nimeni n-ar putea afla ceva, prin firea sa, mai lipsit de măsură decît plăcerea şi marea bucurie şi nici ceva mai cu măsură decît intelectul şi ştiinţa{89}.

[65e]SO. Ai vorbit bine. Totuşi referă-te şi la al treilea element. La frumuseţe participă mai mult intelectul sau genul plăcerii? Adică este intelectul mai frumos decît plăcerea sau invers?

PRO. Dar, o Socrate, nimeni niciodată, nici treaz, nici în vis nu a văzut, nici n-a gîndit că în intelect şi cugetare ar apărea în vreun fel, ar fi sau ar urma să fie ceva urît.

SO. Drept.

PRO. Dimpotrivă, cînd cineva cunoaşte plăceri şi mai cu seamă pe cele mai mari, fie vedem la ele ceva [66a]de rîs, fie vreo urmare cu totul urîtă, iar noi înşine ne ruşinăm şi ne ascundem cît putem de bine, încredinţîndu-le nopţii, de parcă nu s-ar cădea ca lumina să le vadă.

SO. Vei proclama atunci pretutindeni, o Protarchos, prin crainici şi lămurind celor de faţă, că plăcerea nu vine nici ca cel dintîi lucru de dobîndit, nici ca al doilea, ci că trebuie preferat în primul rînd măsura, măsurabilul, oportunul şi toate cîte sînt asemănătoare.

PRO. Aşa pare să rezulte din, cele spuse acum.

[66b]SO. În al doilea rînd ceea ce se leagă de proporţie, de frumos, de desăvîrşit, de adecvat şi toate cîte aparţin acestui gen.

PRO. Aşa se pare.

SO. Iar dacă, precum augurez, ai aşeza pe locul al treilea intelectul şi cugetarea, nu te-ai îndepărta prea mult de la adevăr.

PRO. Probabil.

SO. Dar nu vin pe locul patru cele ce au fost atribuite sufletului însuşi, ştiinţele, artele şi opiniile socotite drepte? Ele se aşează în raport cu cele trei de [66c]dinainte ca venind pe locul al patrulea, dacă sînt cu adevărat mai înrudite cu binele decît este plăcerea.

PRO. Fireşte.

SO. În rîndul al cincilea sosesc plăcerile definite ca neproducătoare de dureri, numite pure şi ţinînd doar de sufletul însuşi, dintre care unele se asociază cu ştiinţele, altele cu senzaţiile.

PRO. Probabil.

SO. „La al şaselea neam cum grăieşte Orfeu — conteniţi podoaba cîntării”{90}. Căci şi discursul nostru riscă să se oprească la cea de-a şasea decizie de [66d]judecată. După aceasta, nu ne mai rămîne decît, ca să spunem aşa, să punem un capăt spuselor noastre.

PRO. Da, trebuie.

SO. Haide, să parcurgem acelaşi drum, „pentru a treia oară în cinstea lui Zeus Mântuitorul”!{91}

PRO. Care drum?

SO. Philebos a susţinut că binele pentru noi este plăcerea întreagă şi desăvîrşită.

PRO. Vrei să spui, Socrate, că „pentru a treia oară” trebuie să reluăm firul discuţiei?

[66e]SO. Da, însă să ascultăm ce urmează: văzînd eu despre ce este vorba şi fiind supărat pe ceea ce spunea nu numai Philebos, ci şi nenumăraţi alţii, am afirmat că intelectul este cu mult mai vrednic şi mai bun decît plăcerea pentru viaţa oamenilor.

PRO. Aşa a fost.

SO. Avînd eu bănuiala că ar mai fi şi multe alte lucruri bune, am zis că dacă s-ar găsi ceva mai bun decît ambele, aş lupta să-i atribui intelectului locul doi, iar plăcerea ar fi lipsită şi de acesta.

[67a]PRO. Ai spus, într-adevăr, aşa ceva.

SO. Iar apoi, în chipul cel mai satisfăcător, a apărut că nici unul dintre cele două nu dă satisfacţie.

PRO. Foarte adevărat.

SO. Dar oare nu s-a vădit pe deplin că şi intelectul şi plăcerea sînt departe de a fi binele în sine, că nici unul dintre ele nu este binele, neavînd ele autosuficienţă, puterea adecvării şi a desăvîrşirii?

PRO. Perfect.

SO. Apărînd un al treilea element mai bun decît ambele, intelectul s-a arătat totuşi mult mai înrudit cu acesta şi mai asemănător cu chipul unui învingător.

PRO. Cum de nu!

SO. Aşadar, potrivit cu judecata noastră indicată de argumentaţie, puterea plăcerii ar sosi pe locul al cincilea.

PRO. Pasă-mi-te.

[67b]SO. Şi nu pe întîiul loc, nici dacă toţi boii, caii şi toate celelalte jivine ar afirma-o prin aceea că urmăresc plăcerea. Dar mulţimea le dă crezare, precum fac şi cei ce iau păsările drept oracole, şi decide că plăcerile, în viaţa noastră, au puterea cea mai mare şi că iubirile animalice sînt martori mai buni decît iubirile de cuvîntări raţionale — oracolele muzei filosofice.

PRO. Toţi declarăm acum că ai vorbit în chipul cel mai adevărat.

SO. Îmi daţi atunci drumul să plec?

PRO. Mai rămîne încă puţin de discutat, Socrate, şi, de altfel tu nu vei renunţa înaintea noastră. Eu îţi voi reaminti ce a mai rămas.

NOTE

{1} Este caracteristic pentru acest dialog felul oarecum neglijent în care Platon încheie seria: alături de ,,actul gîndirii", το νοείν, el aşează şi rezultatul său, "dreapta opinie" şi "raţionamentele adevărate" ορθή δόξα, αληθείς λογισμοί. Se procedează în virtutea principiului analogiei, cu mare forţă la Platon.

{2} Philebos, închinătorul Afroditei, nu poate fi decît „frumos", καλός.

{3} άφοσιοϋμαι, termen specific de cult, al cărui sens propriu este atenuat de A. Dies, în traducerea sa din „Belles Lettres". (Je n'en veux etre aucunement responsable).

{4} Socrate are şi el scrupulele sale religioase, dar pentru el plăcerea şi divinul nu pot fi asociate.

{5} ποικιλόν. Plăcerea e ceva variat, pestriţ (buni — spun germanii) or divinul, binele şi adevărul sînt, pentru Platon, simple.

{6} εις τάς όμοιας [λάβας], cf. Phaidros, 236 b. Expresie tehnică din domeniul luptelor atletice. Cînd luptătorii depăşeau ringul, lupta era întreruptă, spre a fi reluată în interior, luptătorii aşezîndu-se în aceeaşi poziţie pe care o avuseseră înaintea întreruperii.

{7} Adică λόγος-ul, limbajul discursiv şi analitic s-ar comporta precum un μϋθος, un mit.

{8} Problema discutată se referă, de bună seamă, la cea a genurilor şi a speciilor. Fiind dat un gen oarecare, de exemplu, „plăcerea", e de presupus că acesta va posed,a mai multe specii, între care există diferenţe specifice. Faptul că plăcerile

sînt diferite între ele poate însemna doar că ele sînt diferite ,,qua species" şi nu ,,qua genera". Deci ele ar putea fi toate bune, dacă binele se poate predica despre întreg genul plăcerii.

{9} Cf. Parmenide, 129 b-e—130 a. Pentru Platon, lumea vizibilă este, prin natura ei, contradictorie, în timp ce lumea inteligibilă nu poate fi contradictorie.

{10} Este vorba despre lumea inteligibilă, a Ideilor, numite aici „unităţi" (sau poate, mai exact, ,,singularităţi") — μονάδες.

{11} ,,In nuce" apare acum faimoasa problemă a „Universaliilor", care va preocupa intens filosofia medievală Cf. şi Parmenide, 130 a—b.

{12} Cum observă şi Leon Robin, poziţia lui. Philebos are o valoare religioasă: de aceea, el este εὖ κείμενος, „bine aşezat" şi nu e bine ,,a-l mişca", κινεῖν.

{13} Cf. Republica, 539 b.

{14} παίδες. Philebos e şi el tînăr, după cum rezultă din 16 a. Certitudinea pe care el o înfăţişează, îl determină probabil pe Socrate să i se adreseze astfel, cu ironie desigur, incluzîndu-l chipurile printre „bătrînii înţelepţi".

{15} Este vorba despre dialectică.

{16} Cf. Politicul, 287 c. Pentru Platon, numărul este un intermediar între Idee şi lumea sensibilă. Ca şi Ideea, numărul are permanenţă şi eternitate. Ca şi sensibilul, numărul are multiplicitate. în spirit pitagoreic, doctrina asupra numărului este prezentată drept un „dar al zeilor", θεών δόσις.

{17} În loc de „mai alene", βραδύτερον, o altă lecţiune propune „mai pe scurt", βραχύτερον.

{18} άπειρον înseamnă „nelimitat", fie în sensul de „infinit", fie în sensul de „indefinit". Platon utilizează cuvîntul în ambele sensuri, indistinct.

{19} Am încercat să redau un joc de cuvinte grecesc, bazat pe omonimele άπειρος de la ά + πέρας, „nelimitat" (v. nota 18) ; şi άπειρος de la ά + πείρα, „nepriceput", „inexperimentat".

{20} Literal οϋχ ενάριθμον, „care nu contează". Termenul este pus în legătură cu expresia ούκ εις άριθμον. . . άπιδόντα, „neprivind către vreun număr".

{21} Cf. Phaidros, 274 c.

{22} τά φωνήεντα, vocalele ; έτερα φωνής μεν οΰ, φθόγγου δέ μετέχοντα τίνος, semivocalele; τά άφωνα και αφθόγγα,

consoanele. Evident, este vorba, în fapt, despre distingerea fonemelor şi nu a „literelor", γράμματα. Cf. Theaitetos, 203 b, Cratylos, 404 c. Platon le numeşte şi „elemente", στοιχεία.

{23} „Tipuri ale plăcerii", είδη της ήδονης. Είδη nu înseamnă aici Idei, ci „tipuri" sau „specii". Socrate vrea să demonstreze, observă Protarchos, că plăcerea nu este o unitate indivizibilă şi indefinită.

{24} Expresia greacă, caracteristică unui popor de marinari, spune literal ,,o a doua navigaţie", δεύτερος πλους.

{25} Socrate nu opune religiei lui Philebos pur şi simplu raţiunea, ci o religie a raţiunii. V. şi Tăcerea lui Philebos.

{26} Binele platonician τάγαθόν este, într-adevăr, superior oricărei alte entităţi, chiar şi Fiinţei. V. Republica, 505 b şi nota 241. (Republica, Platon, voi. V, Bucureşti, 1986). Învăţătura despre Bine avea, în cadrul Academiei, un caracter esoteric şi făcea parte din aşa-numita „doctrină nescrisă", άγραφα δόγματα.

{27} În realitate, Socrate va descrie mai tîrziu felurite tipuri de plăceri.

{28} O idee caracteristică pentru Socrate, Platon, Aristotel şi, în general, pentru filosofia greacă: toate vieţuitoarele, inclusiv omul, acţionează în virtutea binelui; răul se naşte din ignoranţă; de aici rolul paideutic al filosofului: cunoaşterea adevărului conduce la viaţa bună. Creştinismul va opune acestei concepţii ideea că răul se naşte din păcat, iar păcatul (începînd cu cel adamic), nu din ignoranţă, ci din trufie şi neascultare.

{29} Joc de cuvinte: Philebos se referă la intelectul divin pe care Socrate îl venerează; Socrate, mai modest, doar la cel propriu.

{30} „Metodă", μηχάνη. Literal înseamnă „maşină", de obicei „maşină de război". Metafora militară este prelungită prin invocarea „săgeţilor", βέλη

{31} Despre „genurile a ceea-ce-este" (ale Fiinţei) s-a discutat mult şi în contradictoriu. S-a căutat, mai ales, să se stabilească dintre aceste genuri care anume corespunde Ideilor. Vezi Guthrie, Plato p. 213. În ceea ce mă priveşte, observ că lista prezentată de Socrate nu e închisă, sugerîndu-se existenţa şi unui al cincilea element, το πέμπτον. Pe de altă parte, Ideile nu aparţin, în sens propriu lumii, expresia τά νϋν οντα έν τ φ παντί, (tot ceea ce este în fapt, 23 c, în lume) referindu-se,

aparent cel puţin, la lumea sensibilă. Oricum, neclarităţile testului platonician sînt absolut evidente aici.

{32} În esenţă, Platon vrea să spună că devenirea se asociază nelimitatului.

{33} Sînt asociate, conform doctrinei pitagoreice, trei ordine de realităţi : corpul omenesc, muzica şi Universul. În toate cazurile se regăseşte o armonie, o temperanţă (,,Stimmung" în germană. V. şi Leo Spitzer, Classical and Christian Ideas of World Harmony, 1963).

{34} Această zeiţă, ἡ θεός, nu e, desigur, Afrodita lui Philebos. Conceptul despre divin al lui Socrate presupune măsura, stabilitatea, permanenţa.

{35} A vorbi necuvenit despre un zeu era, la antici, o crimă ce putea fi sever pedepsită. Filosofi, ca Anaxagoras sau Socrate au fost adesea acuzaţi de „impietate", ασέβεια.

{36} Apel la ,,consensus philosophorum" ; o nuanţă de ironie faţă de cest argument rămîne, căci filosofii se laudă pe sine, σεμνύνοντες εαυτούς

{37} Protarchos se predă neaşteptat de repede. în realitate, prima teza fusese dezvoltată de filosofia atomistă, mai cu seamă de către Democrit (pe care însă Platon, în toată opera sa nu-l aminteşte niciodată) ; cea de-a doua, cea a supremaţiei ,,nous"-ului, aparţinea lui Anaxagoras.

{38} Doctrina lui Empedocle, a lui Hipocrate şi devenită un bun comun al fizicii antice şi medievale. De aici derivă şi principiul metafizic πάντα εν πασί, „toate sînt în toate", ce fundamentează corespondenţa dintre microcosm (om) şi macrocosm (lume).

{39} Universul este numit aici κόσμος, adică „podoabă", „ordine" El mai este numit şi τό παν sau το ολον, adică „Totul", „întregul".

{40} Ideea, „cosmosul însufleţit", — vezi şi Timaios, 34 b—c.

{41} Plăcerea şi durerea sînt, la Platon, de nedespărţit. Vezi şi Phaidon, 60 c.

{42} Toată această fiziologie a plăcerii şi a durerii aparţine, pare-se, vechii medicine greceşti, preluată şi de şcoala hipocratică.

{43} „Pure şi neamestecate" în raport cu trupul şi afectele sale. Nu este vorba aici despre plăcerile pure, în sensul de neamestecate cu durerea.

{44} Ideea impasibilităţii zeilor este total diferită de reprezentarea populară, homerică, unde zeii sînt numiţi „fericiţi", μάκαρες şi unde se vorbeşte despre „rîsul lor de nestins", άσβεστον γέλας. Or, cum înţeleptul trebuie să se apropie cît mai mult de condiţia divină, el ar trebui să elimine, pe cît posibil, tot ceea ce se abate de la „starea intermediară", numită mai tîrziu de Epicur „netulburare", άταραξία. în Philebos, puritanismul platonic face unele concesii normalului şi de aceea admite, în măsură rezonabilă, plăcerea, în cadrul „vieţii mixte".

{45} În greacă, „rămîn ascunse" se spune λανθάνει, λεληθέναι, iar „uitare" se spune λήθη, fiind format din aceeaşi rădăcină ληθ, λαθ, cu sensul de „a fi ascuns".

{46} αναισθησία.

{47} Termenii greceşti sînt άνάμνησις, άναμιμνησκεσθκι. Se desemnează astfel capacitatea sufletului de a-şi aduce aminte singur de ceva. Vezi cartea mea Scriere si oralitate în cultura antică, 1988, pp. 17-21.

{48} Cum remarcă Guthrie, Platon are aici probabil în vedere „reminiscenţa" cu sensul din Menon şi Phaidon, adică reamintirea unei experienţe prenatale. Leon Robin traduce ό τό πρώτον κενούμενος, „celui qui est pour commencer en etat de vacuite". În felul acesta se poate scăpa de invocarea reminiscenţei transcendente, dar traducerea mi se pare improprie.

{49} Plăcerea — raţionează Protarchos — fiind prin natura ei subiectivă, nu poate fi falsă. Opinia, dimpotrivă, deoarece pretinde o anumită adecvare la obiect, poate fi şi falsă dacă nu posedă această adecvare.

{50} Socrate se referă probabil la Philebos. Protarchos este fiul spiritual al acestuia, deoarece îi îmbrăţişează ideile.

{51} Din faptul că o plăcere poate fi mare sau mică, Socrate deduce, nepermis, că ea poate fi calificată în orice fel (ποιά) ; deci că ar putea fi şi falsă sau adevărată.

{52} Plăcerea poate fi considerată falsă, dacă ea se referă la un obiect iluzoriu. Problema însă este că, spre deosebire de opinie care are valoare numai în virtutea relaţiei cu obiectul ei, plăcerea are valoare în sine. Deci o plăcere falsă poate rămîne dezirabilă, în timp ce o opinie falsă nu este. Trebuie remarcată tendinţa lui Platon de a impune realităţii o schemă cognitivă: plăcerea, pentru el, e o formă de cunoaştere, inferioară desigur

celorlalte, dar nu mai puţin reală.

{53} Memoria, μνήμη, şi senzaţia, αἴσθησις, generează opinia δόξα, care, prin urmare, e un rezultat al unei elaborări complexe.

{54} Platon observă aici, mult înaintea psihologiei moderne, cele două componente ale memoriei: partea „discursivă" şi partea afectivă. Primei îi corespunde „textul" cărţii din suflet, celeilalte — imaginile lucrate de „pictor".

{55} Zeii sînt garanţii adevărului — crede Platon. Omul rău este urît de zei, deci toată viaţa sa se plasează sub semnul falsului, inclusiv plăcerile sale.

{56} Punctul de vedere al lui Socrate rămîne cel „iluminist". Răul este ignoranţa, falsul. V. nota 28.

{57} Aşadar plăcerile şi durerile primesc o calitate nu numai din partea opiniilor corespunzătoare, ci şi în baza relaţiilor dintre ele. Exact acest relativism, imposibilitatea de a le asocia la ακρίβεια, "precizie" şi la μέτρον, „măsură" le face, pentru Platon, depreciabile.

{58} Aceşti înţelepţi οί σοφοί ar putea fi discipolii lui Heraclit. Calea „în sus", άνω este cea a creaţiei, a structurării; calea „în jos", κάτω este cea a nimicirii şi descompunerii.

{59} Ar fi vorba despre doctrina lui Antisthenes, discipolul lui Socrate şi fondatorul şcolii cinice. Cf. Republica, 583 d—584 e.

{60} Vezi nota precedentă. Expresia μάλα δεινούς λεγομένους τα περί φύσιν este tradusă de Leon Robin „des hommes qui, de par leur naturel, passent meme pour etre tout a fait terribles". Gramatical vorbind, δεινούς pare mai degrabă legat de priceperea oamenilor la „natură", decît de natura lor proprie. Ce e drept, preocupările lui Antisthenes erau precumpănitor etice şi epitetul utilizat de Socrate nu prea i s-ar potrivi. Să fie vorba despre şcoala lui Democrit ?

{61} Asocierea propusă de Socrate între marile plăceri fizice şi boală trebuie să sugereze desconsiderarea plăcerilor, caracterul lor nociv

{62} Cf. Republica, 573 e

{63} Philebos, apărătorul plăcerii pe care o identifică cu Binele nu ar putea fi decît şocat la pomenirea unor asemenea plăceri dezgustătoare. Impuritatea plăcerii, în esenţă, este ceea ce îi anulează valoarea—crede Platon.

{64} Text destul de corupt, ale cărui detalii rămîn insuficient

de clare.

{65} Homer, Iliada, XVIII, 107—111. Ahile vorbeşte cu mama sa, Thetis, după moartea prietenului lui, Patrocle.

{66} Vezi analiza tragediei şi aspra judecată asupră-i în Republica, 605 a-606 d.

{67} άβελτέρα έζις

{68} Caracterul raţional, intelectual al acestor plăceri pure e evident. Lui Platon i-ar fi plăcut, probabil, pictura lui Mondrian şi sculptura lui Brâncuşi.

{69} Cf. Republica, 584 b.

{70} Prin urmare, plăcerile ,,violente", σφοδραί, aparţin genului nelimitatului (v. şi 24 c, unde Platon utilizează termenul σφόδρα spre a caracteriza Nelimitatul). Plăcerile „pure", καθαραί aparţin Limitei.

{71} Pentru Platon, puritatea e un indice al adevărului, binelui, frumosului, divinului.

{72} Ar fi vorba — crede Leon Robin — despre unii cirenaici. Guthrie susţine că formula ascunde în realitate opiniile proprii ale lui Platon.

{73} Plăcerea este devenire ; devenirea e devenire în vedere a ceva ; acel ceva este Fiinţa. Binele este de partea Fiinţei şi nu de cea a Devenirii.

{74} Cf. Gorgias, 493 — 494. O astfel de valorizare generoasă a tuturor plăcerilor şi durerilor vieţii este caracteristică la Homer.

{75} „În vederea judecăţii", εις τήν κρίσιν. Schleiermacher, urmat de unii traducători, citea εις τήν κρασιν, „în vederea amestecului".

{76} Cf. Republica, 526 a—b. Acolo Socrate distinge şi în privinţa geometriei, a muzicii şi a astronomiei, cîte o artă nobilă şi cîte o artă profană.

{77} Platon foloseşte fără discriminare şi cam în acelaşi sens cuvîntul τέχνη, „artă" şi cuvîntul επιστήμη, „ştiinţă".

{78} „Prin precizie şi adevăr", ακριβείς καί άληθεία. Asocierea celor două noţiuni este sugerată şi de asonanta vocabulelor greceşti.

{79} Gorgias, 452 d—e; cf. Phaidros. Vezi şi faimoasa Laudă a Elenei a lui Gorgias—Diels-Kranz, 8—10.

{80} Platon se arată acum mai tolerant faţă de retorică decît în Republica sau Sofistul.

{81} ειλικρινές

{82} „Ceea-ce-este-cu-adevărat", τό ον όντως.

{83} Dionysos, zeul vinului prezida amestecurile optime de apă şi vin la banchete. Hefaistos prezida, desigur, aliajele optime realizate de faur.

{84} Iliada, IV, 452.

{85} Vezi Republica, 558 d. Plăcerile „necesare", αναγκαϊαϊ corespund ştiinţelor practice, puţin precise, dar necesare şi ele.

{86} Discursul λόγος este asimilat unei „ordini incorporale". ασώματος κόσμος. Omologia „logos-kosmos" va face carieră lungă la neoplatonici şi mai tîrziu, în neo-platonismul renascentist.

{87} Proporţia, συμμετρία, produce, prin prezenţa ei, frumosul. Iar acesta se asociază adevărului. E o idee pe care, în toată gîndirea greacă, doar Plotin o va respinge.

{88} Pentru relaţiile dintre intelect şi adevăr, vezi Republica, 509 a— b.

{89} Plăcerea aparţine, după cum se arătase, genului Nelimitatului.

{90} Locul şase ar fi ocupat de plăcerile necesare. După acesta, "podoaba cîntării", κόσμος άοίδης încetează — adică plăcerile lipsite de măsură ies din sfera binelui şi a divinului.

{91} Este o referinţă la obiceiurile de la banchete. Se umpleau acolo trei cratere. Libaţia din cel de-al treilea se făcea în onoarea lui Zeus Mîntuitorul, Σωτήρ.